

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Karel Malý

Role Portugalska v bezpečnostní politice Spojených států amerických v letech 1943 – 1949

The Role of Portugal in the Security Policy of the United States of America (1943-
1949)

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Kourovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a sdílení rad i připomínek v průběhu jejího utváření.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. srpna 2015

.....

Karel Malý

Klíčová slova:

Portugalsko; bezpečnostní politika; zahraniční politika USA; Azory; nedemokratický režim; Salazar; NATO

Key words:

Portugal; security policy; foreign policy of the USA; Azores; undemocratic regime; Salazar; NATO

Abstrakt:

Bakalářská práce *Role Portugalska v bezpečnostní politice Spojených států amerických v letech 1943-1949* analyzuje vztah mezi Spojenými státy americkými a Portugalskem během druhé světové války a v následném poválečném období. Portugalsko ve válečné Evropě představovalo neutrální stát. Salazarova opatrná zahraniční politika manévrovala mezi Velkou Británií a Německem. Velkou Británii viděl jako světovou námořní velmoc a tradičního spojence. Německo představovalo pro Salazara silný stát ve střední Evropě, které bylo schopné čelit sovětské hrozbě. Západní spojenci již od počátku války projevovali zájem o geostrategicky významné Azorské ostrovy. Salazarovým zájmem bylo udržet zemi neutrální, proto odmítal propůjčit západním spojencům vojenské základny na Azorech. Ke konci války, kdy byla Německá porážka evidentní, Salazar povolil Spojeným státům využívat vojenské základny na Azorech. Portugalsko se tak stalo cenným partnerem v bezpečnostní politice USA. Jeho role nabyla na významu i po druhé světové válce, kdy demokratické hodnoty začal ohrožovat Sovětský svaz. Reakcí bylo založení NATO, jehož zakládajícím členem vedle USA se stalo také Portugalsko.

Abstract:

Bachelor thesis *The Role of Portugal in the Security Policy of the United States of America (1943-1949)* analyses the relationship between United States of America and Portugal during second world war and in following postwar period. Portugal in wartime Europe defined itself as a neutral state. Salazar's cautious foreign policy deceived either Great Britain and Germany. Great Britain was seen by Salazar as naval world power and traditional ally. Germany in Salazar's view was powerful state capable of confront the Soviet threat in the middle Europe. Western allies since the war began has shown the interest of the geostrategic significant Azores Islands. Salazar's major focus was to keep his country neutral, as he rejected to lend the army bases at the Azores Islands to the Western Allies. At the end of the war, when the German defeat was evident, Salazar allowed to use and lent the bases at the Azores to USA. Portugal became valuable partner in the security policy of the USA. Its role gained the importance even after the second world war, when the democratic values were in threat by the Soviet union. The establishment of the NATO was reaction on this particular menace, and one of the founder member of this alliance was Portugal as well as USA.

Obsah

1. ÚVOD	8
1.1 STRUKTURA PRÁCE	9
1.2 ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ	10
2. BEZPEČNOSTNÍ VÝZNAM EVROPY PRO SPOJENÉ STÁTY	12
2.1 AMERICKÝ KONCEPT BEZPEČNOSTI	12
2.2 MEZIVÁLEČNÁ DOBA A IZOLACIONISMUS	14
2.3 ZAPOJENÍ USA DO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	15
2.4 OPUŠTĚNÍ IZOLACIONISMU	16
3. PORTUGALSKO BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	17
3.1 ANTÓNIO DE OLIVEIRA SALAZAR	17
3.2 PORTUGALSKO BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	20
4. KOOPERACE SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH A PORTUGALSKA	24
4.1 BEZPEČNOSTNÍ ZÓNA	24
4.2 OTÁZKA STRATEGICKY VÝZNAMNÝCH OSTROVŮ	24
4.3 ZÁJEM O AZORY ROSTE	28
4.4 BRITSKO-PORTUGALSKÁ DOHODA	30
4.5 USA VYTVÁŘÍ NOVÝ TLAK NA AZORSKÉ OSTROVY	32
4.6 SMLOUVA O AZORECH MEZI USA A PORTUGALSKEM	35
5. POVÁLEČNÁ SITUACE	37
5.1 PORTUGALSKO JAKO PARTNER	37
5.2 EKONOMICKÁ A VOJENSKÁ POMOC USA	39
5.3 VZNIK ZÁPADNÍ UNIE	40
5.4 KONEC IZOLACIONISMU SPOJENÝCH STÁTŮ	41

5.5	ZALOŽENÍ NATO	42
5.6	AUTORITÁŘSKÝ REŽIM V DEMOKRATICKÉ ALIANCI.....	44
6.	STRATEGICKÝ VÝZNAM PORTUGALSKA PRO SPOJENÉ STÁTY	46
7.	ZÁVĚR	48
8.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
9.	SEZNAM ZKRATEK	54
10.	PŘÍLOHY	55

1. ÚVOD

V průběhu druhé světové války si Spojené státy uvědomily, že politika izolacionismu nezaručí jejich bezpečnost. Napadení americké základny Pearl Harbor japonským vojskem, válečné úspěchy německé armády na starém kontinentu i v námořních bitvách v Atlantickém oceánu, vyvolalo obavu o zajištění bezpečnosti USA. Po skončení války význam tradičních velmocí klesl a na mezinárodní scéně se objevily dvě velmoci – Spojené státy americké a Sovětský svaz. Ukázalo se, že vztah mezi těmito státy nebude vztahem spolupráce, ale konfliktu. Spojené státy musely začít věnovat větší pozornost své bezpečnosti, než tomu bylo v minulosti. Začaly se ohlížet po strategických partnerech na zajištění vzájemné bezpečnosti. Jedním z případných spojenců bylo Portugalsko, se kterým USA v druhé světové válce uzavřelo smlouvu o poskytnutí Azorských ostrovů spojeneckým armádám. Sílicí vliv Sovětského svazu donutil Spojené státy prohloubit vztahy s Portugalskem a dalšími státy západní Evropy a začít jednat o možné spolupráci v zajištění bezpečnosti v Evropě a USA.

Ve své bakalářské práci s názvem *"Role Portugalska v bezpečnostní politice USA mezi lety 1943-1949"* budu analyzovat vztah mezi Spojenými státy americkými a Portugalskem během druhé světové války a v následném poválečném období. Pozornost Spojených států se především zaměřila na portugalské Azorské ostrovy v Atlantickém oceánu. Ty svým umístěním představovaly významné geostrategické body. Přesunutím válečných operací do Atlantického oceánu v průběhu druhé světové války muselo Portugalsko na čele s premiérem Antoniem Salazarem čelit tlakům nacistického Německa, Velké Británie a Spojených států o pronajmutí těchto ostrovů. Salazar jako konzervativní politik ale nečinil unáhlená rozhodnutí a chtěl zemi uchránit před zapojením do konfliktu. Portugalská společnost si v té době ještě velice dobře pamatovala, jaké oběti přinesla první světová válka. Vyhlášením neutrality se chtělo Portugalsko válečnému střetu ve druhé světové válce vyhnout.

Premiér Salazar pozorně sledoval, jaké strany ve druhé světové válce spolu uzavírají spojení. Byl nepřítelem stalinského režimu v Sovětském svazu a s nelibostí nesl právě spojení Velké Británie s touto zemí. Salazar prováděl reálnou politiku, sledoval válečný vývoj a podle toho přijímal rozhodnutí.

Ve své práci budu zkoumat, co přimělo Portugalsko v průběhu druhé světové války přistoupit k jednání se západními spojenci o uzavření smlouvy o využití Azorských ostrovů pro vojenské účely a jaké důvody vedly k další spolupráci i po skončení druhé světové války. Dále se budu věnovat motivům Spojených států jednat v průběhu druhé světové války o využití vojenských základen na Azorech a co bylo příčinou spolupráce i po skončení války. Budu se věnovat i argumentům, které rozhodly o začlenění Portugalska do společné obranné aliance NATO. Zmíním přínos této kooperace pro Salazarův režim.

1.1 STRUKTURA PRÁCE

Práce je rozčleněna do šesti kapitol. Ve druhé kapitole se budu zabývat bezpečnostním a strategickým významem Evropy pro Spojené státy. Analyzován bude americký koncept bezpečnosti, kdy se USA držely izolacionismu, nevměšování se vojensky do evropských konfliktů. Tuto cestu opustily v průběhu první světové války, kdy se připojily na stranu Dohody. V meziválečné době se k izolacionismu opět vrátily, protože angažovanost ve válce byla americkou společností kritizována. Příčinou zapojení do druhé světové války bylo napadení námořní vojenské základny USA v Pearl Harbor a reálná možnost hrozícího nebezpečí Německa v Atlantickém oceánu. Vstupem do války a následným poválečným vývojem, kdy se mezinárodní systém začal měnit v bipolární se dvěma velmocemi (USA a SSSR) se Spojené státy definitivně zřekly izolacionismu.

Situaci v Portugalsku v době Salazarova režimu budu zpracovávat ve třetí kapitole. Zde představím konzervativního politika Antonia Salazara. Byl odpůrcem unáhlených změn, vše mělo mít svůj pevný řád. Portugalsko si po svržení monarchie prošlo cestou rychle se střídajících vlád, nestability a nespokojenosti obyvatel. V této části představím, jakým způsobem se snažil řídit zemi, aby se vyhnula dalším otřesům na vnitropolitické scéně a jak postupoval proti zavlčení země do druhé světové války.

Druhá světová válka a spolupráce mezi USA, spojenci a Portugalskem bude analyzována v další kapitole. Zájem válčících stran v Atlantickém oceánu se zaměřil na portugalské souostroví Azory. Salazar si byl vědom vysokých obětí v první světové válce, proto se v této části zaměřuji, jakou prováděl politiku, aby se vyhnul zatažení do války, nepodlehli tlakům na

pronájem Azorských ostrovů válčícím stranám, a co bylo příčinou změny jeho postoje a uzavření smlouvy se spojenci.

Předmětem páté kapitoly bude poválečná situace. V této části zmíním, jaký měla vliv sílící komunistická hnutí a rozpínavost Sovětského svazu na politiku Portugalska. Jaké příčiny přiměly Portugalsko na čele se Salazarem, Spojené státy a státy západní Evropy jednat o společných krocích, vedoucích k zajištění bezpečnosti v transatlantickém prostoru a co bylo výsledkem takových jednání. Připomněl jsem také, jaký měla vliv ekonomická a vojenská pomoc USA na dalším vývoji v Evropě.

V šesté kapitole připomenu, jaký význam měly Azorské ostrovy v průběhu druhé světové války a jakou roli hrály základny, letiště a přístavy na tomto souostroví pro spojenecká vojska. V další části této kapitoly představím, jestli po ukončení druhé světové války Azory ztratily svůj geostrategický význam nebo se jejich důležitost ještě prohloubila pod silící hrozbou Sovětského svazu. Do přílohy jsem pro ilustraci připojil názornou mapku s leteckými trasami.

1.2 ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ

Tématikou mé bakalářské práce se v českém prostředí mnoho autorů nezabývalo. Z tohoto důvodu jsem převážně čerpal ze zahraniční literatury a zdrojů. Klíčovým pramenem pro moji práci byla edice *Foreign Relations of the United States*. Dokumenty v ní obsažené obsahují například přímou komunikaci mezi americkým prezidentem Franklino D. Rooseveltem, americkým diplomatem Georgem F. Kennanem, britským premiérem Winstonem Churchillem, portugalským předsedou vlády Antoniem de Oliveirou Salazarem a zainteresovanými velvyslanectvími. V těchto dokumentech jsem zkoumal proces vyjednávání mezi Velkou Británií a Portugalskem v roce 1943. Dále jsem se věnoval zkoumání dohod mezi USA a Portugalskem v roce 1944. Zabýval jsem se i studiem jejich následného prodloužení v roce 1946. Z uchovaných telegramů lze vyčíst přímé osobní pohledy prezidenta Roosevelta a premiéra Churchilla na situaci, jakou pozornost věnovali strategickému významu Azorských ostrovů a jaký byl jejich přímý názor k řešení situace. Dalším cenným zdrojem byla publikace *Portugal, the U.S. And Nato*. Autor Luc Crollen sleduje vztah Spojených států a Portugalska a vyjednávání o bezpečnostní politice, které vedly k zapojení Portugalska do NATO a finanční pomoc

Portugalsku po roce 1949. George Kennan je dalším autorem, který ve svých pamětech reflektuje svou úlohu jako diplomata v procesu vyjednávání o uzavření smlouvy o vojenských základnách na Azorských ostrovech. Ve svých pamětech k těmto událostem odkrývá i zákulisí, rozdílné pohledy vojenských představitelů na danou problematiku od diplomatických.

Z českých autorů jsem použil publikaci Jana Klímy *Salazar tichý diktátor*. Kniha seznamuje se Salazarovým životem, jeho vstupem do politiky, následném uchopení moci a sleduje jeho politiku jako premiéra od roku 1932 až do jeho smrti. Já jsem čerpal informace do doby vstupu Portugalska do NATO. Cenné informace jsem také čerpal z publikace *Dějiny NATO* od autorů Jiřího Fidlera a Petra Mareše. Kniha představuje okolnosti vzniku Západní unie na pozadí silícího vlivu Sovětského svazu a rodící se studené války, která přiměla západní státy k vytvoření obranného společenství NATO.

Autorem publikace *Salazar: A Political Biography* je Filipe Menefes. Podobně jako český autor Jan Klíma se zabývá politickou kariérou Antonia Salazara. Pro mou práci byla zajímavá část, kde autor zmiňuje uchopení moci Salazarem a její udržení. Popisuje rovněž nestrannost Salazarova režimu, který udržuje v době druhé světové války obchodní styky s Velkou Británií a Německem. Dále jsem využil dílo *A History of Portugal* od Charlese Nowela, který ukazuje na nacistickou propagandu v Portugalsku, která se snaží získat vliv v této zemi. Tyto události popisuje od 30. let až do počátku 40. let dvacátého století. Z knihy *American Foreign Policy Since World War II* od autorů Stevena Hooka a Johna Spaniera jsem čerpal především z první kapitoly, která popisuje vztah mezi USA a Evropou od 19. století až do druhé světové války.

2. BEZPEČNOSTNÍ VÝZNAM EVROPY PRO SPOJENÉ STÁTY

2.1 AMERICKÝ KONCEPT BEZPEČNOSTI

Spojené státy americké dvakrát v obou světových válkách opustily cestu izolacionismu. Vlády ve Washingtonu se obávaly hrozby nedemokratického státu, který by ovládl Euroasii, Střední východ, Afriku s jejich surovinovými zdroji a stal se tak vojensky a ekonomicky silnou mocností, která by mohla v budoucnosti představovat pro Spojené státy bezpečnostní hrozbu.¹

Velká Británie hrála důležitou roli v bezpečnostní politice USA. Z pozice světové námořní velmoci měla rozhodující podíl na kontrole Atlantického oceánu. V případě dobytí Velké Británie nacistickým Německem hrozilo otevření prostoru směrem na západ a přímá konfrontace s USA. Nacistické Německo představovalo silného soupeře, jenž mohl ohrozit americké demokratické hodnoty a rozšířit svoji nacistickou ideologii i na americký kontinent.²

Zapojení USA do druhé světové války souviselo s obranou demokracií na evropském kontinentu. Prezident Roosevelt zastával názor, že americká demokracie nemůže osamocená přežít, ale měla by se angažovat v zahraničí a pomoci bránit ostatní demokracie, pokud jsou vystaveny nebezpečí agrese ze strany totalitních sil. V takovém případě panoval v USA názor, že vláda ve Washingtonu musí zasáhnout.³

Angažovanost Spojených států amerických v obou světových válkách vzešla jako reakce na útočnou politiku protivníků. V roce 1917 Berlín zahájil neomezenou ponorkovou válku. USA si uvědomily, jak strategický prostor představuje severní Atlantik pro bezpečnost jejich země a připojily se ke státům Dohody. V roce 1941 Tokio zaútočilo na americké námořnictvo v Pearl Harboru na Havajských ostrovech. Nacistické Německo následně vyhlásilo válku USA. Spojené státy si uvědomily nebezpečnou situaci a svou pozornost nasměrovaly k Evropě a

¹ HOOK, Steven – SPANIER, John, *American Foreign Policy Since World War II*, Washington D.C. 2004, s. 9., RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, s. 11., dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23.1. 2015].

² HOOK, SPANIER, 2004, s. 10.

³ Tamtéž, s. 10., RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, s. 56., dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23.1. 2015].

k Atlantickému prostoru. Důvody, proč dvakrát vstoupily do války později, lze nalézt také v jejich národním přesvědčení.⁴

Washingtonův dopis na rozloučenou z roku 1796 a Monroeova doktrína z roku 1823, byly inspirací pro americký izolacionismus v příštích sto padesáti letech. První americký prezident George Washington ve svém dopise varoval před uzavíráním aliancí s cizími národy a vybízel Američany, aby se aktivně nezapojovali do evropských sporů. Dalším důvodem proč USA zasáhly do evropských konfliktů až později, byla jejich geografická poloha. Spojené státy považovaly svoji bezpečnost za samozřejmost. Absence vnějších hrozeb umožňovala USA soustředit se na svůj ekonomický a politický rozvoj. Proto po většinu své historie stály USA stranou evropských konfliktů.⁵

Spojené státy viděly samy sebe jako jedinečnou zemi, která měla ústavní demokracii. Respekt k pluralitě názorů, svobodě, konání demokratických voleb to vše mělo vliv na myšlení amerického lidu. Státy se zastupitelskou demokracií byly podle jejich měřítek mírumilovné a morální a bylo potřeba s nimi spolupracovat. Válečné konflikty nedemokratických států se jeví jako špatné, přinášely ztráty a nevyplácely se. Časté konflikty a války v Evropě potvrzovaly Američanům, že izolovaná politika USA byla správná volba.⁶ Nic na tomto názoru nezměnila ani masivní migrace z Evropy, USA silně věřily ve své předurčení k šíření svobody a demokracie.⁷

Příliv evropských přistěhovalců však udržoval ekonomické a kulturní vazby se starým kontinentem. Vojenské hledisko nehrálo žádnou roli, Spojené státy se držely svého izolacionismu. V roce 1917 se USA svého stanoviska zřekly. Dne 6. dubna téhož roku vyhlásily válku Německu a staly se spojenci Velké Británie, Francie a Ruska.⁸

⁴ HOOK, SPANIER, 2004, s. 10–11., POWASKI, Ronald, *Toward an Entangling Alliance: American Isolationism, Internationalism, and Europe, 1901-1950*, New York 1991, s. 9–10.

⁵ HOOK, SPANIER, 2004, s. 11., U.S. DEPARTMENT OF STATE OFFICE of the HISTORIAN, MILESTONES: 1784–1800, Washington's Farewell Address, 1796, dostupné z: <<https://history.state.gov/milestones/1784-1800/washington-farewell>> [10.1.2015].

⁶ HOOK, SPANIER, 2004, s. 12., POWASKI, 1991, s. 11.

⁷ Tamtéž, s. 12., POWASKI, 1991, s. 5., RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23.1. 2015].

⁸ LUNDESTAD Geir, *The United States and Western Europe since 1945 : from "Empire" by invitation to transatlantic drift*: Oxford 2003, s. 22., RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23.1. 2015].

2.2 MEZIVÁLEČNÁ DOBA A IZOLACIONISMUS

Americká účast v první světové válce byla v meziválečných letech vnímána společností v USA jako chybná a stala se terčem kritiky. Převládalo přesvědčení, že angažovanost USA na zahraničních bojištích nebylo nutné. Izolacionistické hnutí ve Spojených státech opět zesílilo.⁹

Kritice byl vystaven způsob, jakým byly Spojené státy do první světové války zataženy. Obchodníci se zbraněmi, banky, továrny na bojovou techniku a municí nesli hlavní podíl na účasti Spojených států ve válce. V roce 1935 95 % Američanů zastávalo názor, že USA by v případě války v Evropě nemělo zasahovat. Ještě v září 1941 se 87 % Američanů domnívalo, že zásah na evropském kontinentu není nutný, i když v té době americká vláda již zaujala patřičné kroky na podporu Velké Británie v boji proti nacistickému Německu. Tento americký postoj vůči Evropě se změnil 7. prosince 1941, kdy Japonsko zaútočilo na Pearl Harbor.¹⁰

Z ekonomického hlediska spolu USA a Evropa spolupracovaly. Vojensko-politická spolupráce neexistovala. Americká vláda odmítala propojit vojensko-politickou rovinu se svojí silnou ekonomickou pozicí v Evropě. USA představovalo v meziválečném období specifickou zemi. Reprezentovalo nový svět demokracie, naproti tomu Evropa představovala starý svět se zvláštními privilegii a mocenskou politikou.¹¹

Další důvod americké politické a vojenské izolace od evropského kontinentu byla geografická poloha. Američané věřili, že díky své geografické poloze jsou méně zranitelní. Atlantický oceán na východě a Tichý oceán na západě představoval záruku určité přirozené ochrany. Američtí vojenští experti byli přesvědčeni, že evropské státy nemají vojenskou techniku na takové úrovni, aby k invazi na americký kontinent došlo.¹²

Evropa byla nakloněna většímu začlenění Spojených států do evropských záležitostí. V březnu roku 1919 britský předseda vlády David Lloyd George¹³ přišel s návrhem americké vojenské garance Francii proti případné budoucí hrozbě ze strany Německa. Tímto návrhem

⁹ LUNDESTAD, 2003, s. 22–23., POWASKI, 1991, s. 25.

¹⁰ Tamtéž, s. 23–25., RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, s. 51, dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23.1. 2015].

¹¹ HOOK, SPANIER, 2004, s. 9., LUNDESTAD, 2003, s.23., POWASKI, 1991, s. 25.

¹² LUNDESTAD, 2003, s.23.

chtěl zároveň britský ministersky předseda zmírnit revanšistickou politiku Francie vůči Německu. Wilson však byl frustrován, že americký senát neschválil jeho Společnost národů a o francouzskou dohodu ztratil zájem.¹⁴

2.3 ZAPOJENÍ USA DO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Když Adolf Hitler v Německu a Benito Mussolini v Itálii upevnili ve třicátých letech svoji moc, americký Kongres přijal dva neutrální zákony, které potvrzovaly politickou izolaci USA vůči Evropě. V té době také bylo předneseno kongresovému výboru obvinění, že USA zasáhlo do 1. světové války na popud mezinárodních bank, továren na výrobu zbraní a dalších obchodníků se zbraněmi¹⁵.

Spojené státy americké začaly znovu zasahovat do evropských záležitostí na začátku druhé světové války. Po porážce Francie v roce 1940 se rovnováha moci vychýlila na stranu Německa. Vznikla obava, že Německo ovládne Evropu a pokoří Velkou Británii. Americký prezident Franklin D. Roosevelt přistoupil ke krokům, které měly pomoci Velké Británii čelit nacistické agresi. Roosevelt poskytl Velké Británii padesát vysloužilých torpédoborců. Dále inicioval Zákon o půjčce a pronájmu, který měl zaručit Británii materiální podporu. Tento americký postoj vůči Británii zvýšil riziko války mezi USA a Německem, ale z pohledu Roosevelta se jevil jako nezbytný.¹⁶

Japonský útok na Pearl Harbor znamenal ukončení statutu neutrality Spojených států a konec izolacionismu. V té době si Američané uvědomili, že ani jejich výhodná geografická poloha a vzdálenost od nepřítele je neoddelí od válečného konfliktu.¹⁷ Pearl Harbor zařadil USA do světové války naplno, i když USA už před útokem na tento přístav byly v neoficiální námořní válce s Německem v Atlantiku.¹⁸ Tyto události se odrazily ve změně kurzu americké zahraniční

¹⁴ Tamtéž, s.23–24.

¹⁵ HOOK, SPANIER, 2004, s. 9.

¹⁶ Tamtéž, s. 9.

¹⁷ TINDALL, George – Shi, David, *USA*, Praha 1993, s. 605.

¹⁸ HOOK, SPANIER, 2004, s. 9.

a bezpečnostní politiky.¹⁹ Ekonomika Spojených států v té době rostla a administrativa USA se rozhodla prohloubit své postavení na světové scéně.²⁰

V porovnání s první světovou válkou se USA zapojily do druhé světové války v důsledku japonského útoku na Pearl Harbor. Kromě tohoto napadení vyhodnotila americká administrativa válečnou situaci za velice znepokojivou pro bezpečnost Spojených států. Pokud by se Hitlerovi podařilo podmanit Evropu, představoval by pro USA reálnou hrozbu.²¹

2.4 OPUŠTĚNÍ IZOLACIONISMU

Vazbu mezi Evropou a Spojenými státy představovaly po první světové válce především ekonomické a kulturní vztahy. USA měly zájem na tom, aby Evropa ekonomicky prosperovala, protože jedině tak mohly získat zpátky své válečné půjčky. Jedním z kroků jak získat tyto prostředky zpět představoval Dawesův a Yongův plán určený pro Německo. Pro Spojené státy představovala Evropa významného ekonomického partnera. Nechtěla o tento důležitý prostor přijít. Po první světové válce se také kromě hospodářské spolupráce prohloubil vliv americké kultury v Evropě. Orientace na USA také představovala další emigrace z řady evropských zemí po první světové válce.

V průběhu druhé světové války se USA rozešly s myšlenkou izolacionismu a obrátily svou pozornost k zajištění stability a míru doma i v Evropě. Jedním z klíčových partnerů pro naplnění těchto cílů se mělo stát také Portugalsko s jeho strategickými územími, především Azorskými ostrovy v Atlantickém oceánu. V koncepci bezpečnosti USA v následujících letech sehrála tato země důležitou roli.

¹⁹ TINDALL, 1993, s. 605.

²⁰ LUNDESTAD, 2003, s. 25.

²¹ Tamtéž, s. 25.

3. PORTUGALSKO BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

3.1 ANTÓNIO DE OLIVEIRA SALAZAR

António de Oliveira Salazar vyrůstal ve farnosti Vimieiro nedaleko osady Bairro Novo. Pocházel z chudé, katolicky založené rodiny. Ze svého mládí si odnesl důležité vlastnosti, které se pro něj v budoucím životě staly primární: poslušnost, pracovitost, pořádek, konzervatismus, katolicismus, vlastenectví. Všechny tyto znaky vystihují Salazarovu osobu a jeho přístup k politice.²²

Vystudoval univerzitu v Coimbre, kde v 27 letech začal vyučovat ekonomii. V té době byla situace v Portugalsku chaotická a nestabilní. Neustálé boje mezi republikány a monarchisty vylučovaly sestavení silné a stabilní vlády. Salazar měl odpor k politice, přesto ho jeho přátelé a kolegové přemluvili ke kandidatuře do Národního shromáždění, kam byl v roce 1921 zvolen za politickou stranu *Katolický střed*²³. Stal se také spoluzakladatelem Akademického střediska křesťanské demokracie.²⁴

V počátcích svého působení na půdě Parlamentu se choval pasivně, protože ho považoval za pouhou „žvanírnu“ a demokracii za překonanou doktrínu. Z neustálého střídání vlád, chaosu a anarchie byl frustrován, ale zároveň si uvědomoval, že by neměl promarnit svou příležitost a politickou situaci v zemi zlepšit. Proto se začal od roku 1922 více zajímat o politické dění a problémy, které ho dříve nezajímaly. Pustil se do obrany katolického střediska před kritikou kolegů z parlamentu a usiloval o silnější sjednocení katolíků. Začal se profilovat jako kritik politické plurality a stal se zastáncem křesťanského ideálu.²⁵

Dne 28. května 1926 vojenský převrat²⁶ svrhl republiku. Vojenská diktatura pod vedením Manuela da Costy nepřinesla nové myšlenky, ale připravila půdu pro ambiciózního doktora ekonomie. Generálové potřebovali stabilizovat a uklidnit situaci, proto se shodli na civilní vládě

²² KLÍMA, Jan, *Dějiny Portugalska*, Praha, 2007, s. 367., NOWELL, Charles E., *A History of Portugal*, Princeton, 1958, s. 233., KLÍMA, Jan, *Salazar tichý diktátor*, Praha, 2005, s. 9–10., LEWIS, Paul, *Latin Fascist Elites: The Mussolini, Franco, and Salazar Regimes* Westport 2002, s. 129.

²³ VYKOUPILOV, L. *Ecce Homo – Antonio Salazar de Oliveira*, Český rozhlas Brno, 2009, dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/578471> [cit. 14. 5. 2015].

²⁴ KLÍMA, 2007, s. 367., NOWELL, 1958, s. 233., FRYER Petr, *Salazarovo Portugalsko*, Praha 1965, s. 99.

²⁵ SANFEY, Michael, *On Salazar and Salazarism*, in: *Studies: An Irish Quarterly Review* Vol. 92, No. 368, 2003, 405–411., KLÍMA, 2005, s. 36–47., KLÍMA, 2007, s. 367.

²⁶ V čele převratu stál generál Manuel de Oliveira Gomes da Costa, 9. července 1926 byl zbaven moci a vykázán na Angry do Heroísmu na Azorech. Costu nahradil v čele diktatury António Óscar de Fragosa Carmona.

odborníků. Ministrem financí se stal Salazar, který resort vedl pouhých pět dní, protože podal demisi kvůli politické nestabilitě a špatným hospodářským výsledkům země.²⁷

V následujících dvou letech proběhlo několik pokusů o převrat, moc si udržel generál Carmona, ale ekonomická situace se nezlepšila. Při dalším sestavování vlády v dubnu 1928 převzal ministerstvo financí opět Salazar, který si však předtím než nastoupil do funkce vyžádal podstatnou podmínku: všichni členové vlády budou povinně spolupracovat s jeho rezortem. Významným cílem nového ministra financí se stalo prohloubení spolupráce mezi jednotlivými rezorty a tím i získání většího vlivu pozice ministra financí.²⁸

Ministr financí zvýšil daně, snížil mzdy a prosadil drastické škrty uvnitř jednotlivých ministerstev. Aby stabilizoval ekonomickou situaci v koloniích, zavedl koloniální zákon, který rušil autonomii všech portugalských kolonií. Salazar tak mohl přímo ovládat finance zámořských držav. Portugalsko dosáhlo pod novým ministrem financí vyrovnaný rozpočet na konci fiskálního roku 1931-1932. Ozdravný proces státních financí přinesl Salazarovi popularitu a prestiž *spasitele národa*.²⁹

Portugalsko konečně našlo autoritu, která upevnila a stabilizovala národ. Po téměř dvaceti letech nestability, chaosu a nepořádku dal Salazar Portugalsku nový řád, rovnováhu a disciplínu. Salazar se stal hlavní stratég režimu, který se vyznačoval antiparlamentarismem a nacionalismem. Dne 5. června 1932 byl jako první civilista od vojenského převratu jmenován premiérem.³⁰

Salazar opovrhoval marxismem i liberalismem. Marxismus, podle Salazara, stál za krvelačným mezitřídním bojem a liberalismus se soustředil až příliš na jednotlivce, jeho ideálem byl katolický korporativismus.³¹

Nový ministerský předseda skloubil nacionalismus, korporativismus a tradiční klerikalismus v podobě nové ústavy, která byla schválena plebiscitem 19. března 1933. Ústava

²⁷ KLÍMA, 2005, s. 50–54., KLÍMA, 2007, s. 362–364., FRYER, 1965, s. 99.

²⁸ KLÍMA, 2005, s. 58–62., MENESES, Filipe, *Salazar : A Political Biography*, New York 2009, s. 95., NOWELL, 1958, s. 233–234.,

²⁹ KLÍMA, 2005, s. 60–65., KLÍMA, 2007, s. 367–368., MENESES, 2009, s. 95., NOWELL, 1958, s. 234.

³⁰ KLÍMA, 2005, s. 84–87., MENESES, 2009, s. 86.

³¹ SANFEY, Michael, *On Salazar and Salazarism*, in: *Studies: An Irish Quarterly Review* Vol. 92, No. 368, 2003, 405–411.

Nového státu byla vyhlášena 11. dubna 1933, tímto aktem zanikl vojenský režim a vznikla unitární a korporativní republika. Jako jediná povolená politická strana byl ustanoven Národní svaz. Pro posílení národní ideologie byl vytvořen Sekretariát národní propagandy, který měl převychovat a mobilizovat portugalskou společnost v souladu s principy národní revoluce. Salazar také posílil statní kontrolu koloniální administrativy a integritu portugalské koloniální říše.³²

Nedotknutelnost Salazara a spoutávající autoritativní systém se stal pro mnoho lidí nesnesitelný. Stále přibývalo ohlasů nespokojenosti a náznaků povstání. Mezi hlavní odpůrce systému patřili bývalí republikáni, monarchisté a národní syndikalisté. Represivní složky byly posíleny a podléhaly přímo ministerskému předsedovi. Vláda 23. dubna 1936 zřídila na ostrově Santiago na Kapverdských ostrovech trestní kolonii pro politické a společenské vězně. V listopadu 1937 státní policie PVDE zahájila perzekuční kampaň proti komunistům, anarchistům a socialistům. Opozice pomalu oslabovala a během první poloviny roku 1938 byla rozmetána.³³

Během Španělské občanské války Salazar podporoval generála Franca, uvědomoval si, že v případě republikánského vítězství by se levicový program rozšířil i do Portugalska. Portugalsko dodávalo Francovi zbraně a dobrovolníky, kteří se účastnili bojů.³⁴ Italská a německá pomoc Francovi byla také v některých případech realizována přes Portugalsko. V únoru 1937, hlavně kvůli svému britskému spojenci, portugalská vláda zastavila rekrutování dobrovolníků, protože chtěla zaujmout v Evropě neutrální postoj vůči občanské válce ve Španělsku. Nicméně po Frankově vítězství v březnu 1939 byla v Lisabonu podepsaná spojenecká smlouva mezi Španělskem a Portugalskem.³⁵

Zahraniční politika ministerského předsedy Salazara měla dvě hlavní priority. Za prvé, udržet a prohloubit své ekonomické spojenectví s Velkou Británií. Za druhé, stále větší přízeň vůči fašistické Itálii a nacistickému Německu. Spojenectví s Británií považoval Salazar za zásadní a nehodlal tento svazek měnit. Na druhou stranu byla koncem roku 1936 podepsána

³² KLÍMA, 2007, str. 374–378., SANFEY, Michael, *On Salazar and Salazarism*, in: *Studies: An Irish Quarterly Review* Vol. 92, No. 368, 2003, 405–411.

SEDMIHUBSKÝ, Jan, *Antonio Salazar - atypický diktátor*. Český rozhlas Plus, 2011, dostupné z <<http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2460868>> [cit. 21. 4. 2015].

³³ KLÍMA, 2007, str. 378–386., KLÍMA, 2005, str. 92–95.

³⁴ Podle nejnovějších výzkumů jich bylo 3000, vystupovali však jako kompaktní organizované oddíly.

³⁵ FOX Ralph, *Portugal now*, London 1937, s. 28–35., KLÍMA, 2007, str. 382–383., NOWELL, 1958, s. 237.

německo–portugalská smlouva, jež zajišťovala užší spolupráci s Hitlerovým Německem. Portugalská mládež spolupracovala s Hitlerjugend a v roce 1938 proběhlo několik výměnných pobytů mezi těmito organizacemi.³⁶

Od roku 1932, kdy Salazar nastoupil do úřadu předsedy ministrů, zreformoval a stabilizoval Portugalsko v podobě Nového státu. Čelil několika povstání, dokonce i atentátu, ale nakonec i díky perzekuční kampani dokázal opozici a všechna povstání potlačit. Upevnil svou moc a stal se prvním mužem Portugalska. S pevnou půdou pod nohama měla přijít největší výzva jeho politické kariéry – druhá světová válka.

3.2 PORTUGALSKO BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Rok 1939 znamenal definitivní zhroucení versailleského systému.³⁷ Salazar, i přes své sympatie k Německu, Španělsku a Itálii, se v dubnu nepřipojil k těmto státům v paktu proti Kominterně. Portugalsko se obávalo italské, případně německé expanze v Africe a zároveň hlavní prioritou Portugalska zůstávalo spojenectví s Velkou Británií. Druhá světová válka v Evropě začala Hitlerovým útokem na Polsko 1. září 1939. Salazar věřil, že v době konfliktu musí udržet národ pohromadě a 2. září vydal nótu vyhlášující neutralitu Portugalska.³⁸

Díky neutralitě se portugalské přístavy staly významnými místy spojujícími evropský kontinent, Velkou Británii a USA.³⁹ Portugalsko se rovněž stalo přechodem pro mnoho židovských, politických a dalších uprchlíků z války postižené Evropy do exilu. Salazar se obával, že válečné akce se přesunou na britskou základnu v Gibraltar, odkud by hrozilo přemístění bojů do Španělska a Portugalska. Portugalsko proto znovu oznámilo svoji striktní neutralitu 12. června 1940, kdy vyhlásilo se Španělskem společnou deklaraci obou iberských států.⁴⁰

V roce 1940 se jevilo, že vítězství se chýlí na stranu fašistické osy. Salazar přesto nezměnil strategii a udržoval neutralitu. Nevěřil, že britské impérium padne. Útok Německa na

³⁶ FOX, 1937, s. 28–35, 61., KLÍMA, 2007, str. 384–386.

³⁷ V roce 1938 okupace Rakouska a říjnová anexe českého pohraničí, která vyvrcholila 15. března 1939, kdy Hitler zabral zbytek Čech.

³⁸ CROLLEN Luc, *Portugal, The U.S. And Nato*, Leuven 1973, s. 32–33., KLÍMA, 2007, str. 387., KLÍMA, 2005, str. 127–132.

³⁹ Město Horta na Azorech, představovalo v té době jedinou vzdušnou zastávku mezi Spojenými státy a Evropou.

⁴⁰ CROLLEN, 1973, s. 32., KLÍMA, 2007, str. 388., KLÍMA, 2005, str. 133–138., NOWELL, 1958, s. 237–238.

SSSR v červnu 1941, ministerského předsedu potěšil a Portugalsko blahopřálo Třetí říši k rozhodnutí zaútočit na SSSR. Salazar byl zklamán, že nenáviděné komunistické Rusko se stalo válečným partnerem spojenecké Velké Británie.⁴¹

V listopadu 1941 se Británie a Portugalsko domluvily na společné obraně Timoru, pokud by Japonsko zaútočilo na tuto oblast. Salazarovo opatrné manévrování mezi Anglií a Německem mělo své výhody, ale právě díky portugalským dodávkám surovin nacistickému Německu, uvalili spojenci na Portugalsko hospodářskou blokádu. Vyřazení Portugalců z mezinárodního obchodu mělo neblahý vliv na domácí ekonomiku a to si vyžádalo několik stávek.⁴²

Salazarovou prioritou byla soudržnost národa a jeho kolonií a udržení neutrality během válečného konfliktu. Portugalský Timor nakonec obsadili Japonci, kteří odtud vyhnali Australany. V mosambické metropoli Loureco Marques byl už od ledna 1942 portugalský vojenský kontingent, neodvážil se však Timoru přispěchat na pomoc. Je zajímavé, že japonské velvyslanectví fungovalo v Lisabonu po celou dobu války.⁴³

V roce 1942 se sympatie Salazara o něco více upínali k fašistickým státům. Ministerský předseda kritizoval západ za uvalení blokády na neutrální Portugalsko, i když stále prohlašoval neutralitu, zásoboval Německo wolframem a dalšími surovinami z Latinské Ameriky. Dne 25. června 1942 kritizoval liberální režimy Velké Británie a USA jako sociálně nespravedlivé a vytýkal jim spojenectví se SSSR.⁴⁴

Rok 1943 byl tím momentem, kdy se Salazar výrazně obrátil na stranu západních spojenců. Německo ustupovalo od Stalingradu, Itálie šla k úplné porážce, Japonci prohrávali. Jednání se státy západních mocností o pronájem vojenských základen na Azorských ostrovech vyvrcholily 18. srpna 1943, kdy Portugalsko nechalo Velkou Británii používat letecké a námořní základny na Azorech. USA také projevil zájem o Azory, ale tradicionalistický Salazar s nimi

⁴¹ KLÍMA, 2007, str. 390., KLÍMA, 2005, 138.

⁴² KLÍMA, 2005, str. 139–141., KLÍMA, 2007, str. 391–392., NOWELL, 1958, s. 238.

⁴³ KLÍMA, 2005, str. 142., KLÍMA, 2007, str. 391., NOWELL, 1958, s. 238.

⁴⁴ KLÍMA, 2005, str. 141–143., KLÍMA, 2007, str. 392., MENESES, 2009, s. 304–305.

odmítl jednat. V té době se domníval, že Velká Británie je stále supervelmocí číslo jedna a Spojené státy považoval za pouhou regionální mocnost bez tradic.⁴⁵

V březnu 1944 západní spojenci naléhali na Salazara, aby zastavil dodávky strategických surovin Německu. Ministerský předseda argumentoval, že právě otevřené obchodní styky s kteroukoli stranou je důkaz neutrality. V červnu vyvrcholily spory uvnitř Salazarovy vlády ohledně zásobování válčících stran. V reakci na to Salazar od 1. června zastavil dodávky wolframu oběma válčícím stranám. S měnící se situací ve vývoji války přehodnotil Salazar na podzim 1944 svůj vztah k USA. Připustil, že Velká Británie si sice uchovává svou mocenskou pozici, ale vedoucím leaderem ve světové politice a v konečném zúčtování s fašismem a nacismem budou zastávat USA. Dne 28. listopadu 1944 podepsal tajnou dohodu o poskytnutí azorských základů armádě USA, které již od roku 1941 projevovaly o tyto strategické ostrovy v Atlantickém oceánu zájem.⁴⁶

Mezi lety 1943–1945 čelil Nový stát a Salazarova vláda řadě stávek a protestů organizovaných opozičními hnutími, které se tímto jednáním pokoušely oslabit stabilitu státu a převzít moc. Mezi nejaktivnější patřili konzervativní monarchisté, liberálové soustředění v *Movimento de Unidade Nacional Antifascista* (MUNAF)⁴⁷ a komunisté. Policie byla schopna tyto struktury potlačit, protože se opoziční síly nebyly schopny účinně sjednotit. Salazar také přestavěl vládu, do níž dosadil své věrné konzervativce, aby lépe čelil demokratickým tlakům na konci války.⁴⁸

Na konci války byl Salazar oslavován jako mírotvůrce, jenž udržel svou zemi mimo válečné operace a ušetřil životy tisíce Portugalců. Propůjčené azorské vojenské základny získaly Salazarovi podporu Velké Británie a USA. Po opětovném získání Timoru Salazarova pozice doma nabyla na síle a potvrdila, že koloniální říše přežila druhou světovou válku bez ztráty.⁴⁹

⁴⁵CROLLEN, 1973, s. 35., KLÍMA, 2005, str. 146–149., KLÍMA, 2007, str. 393–395., NOWELL, 1958, s. 238–239.

⁴⁶Foreign Relations of the United States (FRUS), 1944, Vol. IV., The Ambassador in Portugal (Norweb) to the Secretary of State, 12 October 1944, Washington D.C. 1966, s. 82–84. KLÍMA, 2005, str. 151–154., KLÍMA, 2007, str. 394–395., MENESES, 2009, s. 315–316.

⁴⁷Vznikli v roce 1943 jako poloilegální organizace Hnutí národní antifašistické jednoty.

⁴⁸KLÍMA, 2005, str. 147–156., KLÍMA, 2007, str. 393–395., NOWELL, 1958, s. 239.

⁴⁹KLÍMA, 2005, str. 157–158., KLÍMA, 2007, str. 396–397.

Po dvaceti letech častého střídání vlád, chaosu a anarchie, se na počátku třicátých let 20. století ujal vlády Antonio de Oliveira Salazar. Svým autoritativním řízením zavedl v zemi pořádek, zreformoval ústavu, státní instituce, svými reformními kroky stabilizoval ekonomiku země, dosáhl vyrovnaného rozpočtu, sjednotil národ a vyzdvihl význam Portugalska ve světě. Země tak v jeho osobě získala vůdce, sice autoritářského, ale schopného vést zemi lépe, než vojenská generalita.

V průběhu druhé světové války byl neutrální postoj Portugalska zachován. Salazar velice pečlivě sledoval vývoj na světové scéně, diplomaticky manévroval mezi fašistickými státy a západními spojenci a zasazoval se o neutrální postavení své země. Nechtěl, aby se válečný konflikt přenesl na území Portugalska a jeho kolonie. S postupnou převahou západních spojeneckých sil souhlasil s přístupem a vybudováním vojenských základen na Azorech, které byly důležitým strategickým opěrným bodem.

4. KOOPERACE SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH A PORTUGALSKA

4.1 BEZPEČNOSTNÍ ZÓNA

Ve válce o Atlantik se Velká Británie potýkala s častými útoky německých ponorek, které útočily na jejich civilní konvoje. V roce 1941 přišla americká vláda s návrhem bezpečnostní monitorovací letecké hlídky, jež měla zachycovat nepřátelská plavidla a ponorky a informovat o jejich poloze britské námořnictvo, aby se jeho konvoje mohli vyhnout německým plavidlům. Zároveň tato monitorovací akce měla více chránit západní hemisféru.⁵⁰

Tato bezpečnostní zóna se měla rozkládat od 25. stupně západní délky směrem na západ. Tento prostor měl být chráněn letadly a plavidly, které by operovaly z Grónska, Newfoundlandu, Nového Skotska, USA, Bermud a oblasti Karibiku. Z tohoto důvodu americká administrativa doporučovala Velké Británii, aby svá přepravní plavidla směřovala na západ od 25. stupně západní délky. Britská obchodní plavidla, která doprovázel i ozbrojený doprovod, měla ale pro svoje cesty nedostatek paliva.⁵¹ Důležitým úkolem se tak stalo zajištění opěrných bodů v Atlantickém oceánu, které měly představovat základny a přístavy, kde by bylo možno čerpat zásoby, především však doplňovat lodě pohonnými hmotami. V této oblasti představovaly strategicky významné pozice španělské a portugalské ostrovy.⁵²

4.2 OTÁZKA STRATEGICKY VÝZNAMNÝCH OSTROVŮ

Winston Churchill se obával, že Španělsko a Portugalsko podlehne tlaku nacistického Německa a Němci se na tyto geostrategicky významné ostrovy dostanou dříve než západní spojenci. Proto vyzval Spojené státy, aby vyslaly co nejdříve do tohoto regionu letku, která by varovala a případně odradila německé námořnictvo od jakékoliv vojenské akce.⁵³

V této době Antonio Salazar opatrně manévroval mezi Velkou Británií a Německem a pevně udržoval neutralitu Portugalského státu. Portugalská vláda striktně odmítala jakýkoliv

⁵⁰CROLLEN, 1973, s. 34–35., FRUS, Vol. II., 1941, The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 11 April 1941, s. 836–837., FRUS, 1941, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 23 April 1941, s. 837–838.

⁵¹ Většinou museli ubrat náklad a místo toho přibrat palivo, aby vystačilo i na ozbrojený doprovod.

⁵² CROLLEN, 1973, s. 34–35., FRUS, 1944, Vol. II., The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 11 April 1941, s. 836–837., FRUS, 1941, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 23 April 1941, s. 837–838.

⁵³ FRUS, 1941, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 23 April 1941, s. 838–839.

průlet americké armády nad Kapverdskými a Azorskými ostrovy. USA respektovalo portugalský postoj a posunulo svoji bezpečnostní monitorovací misi více na západ od Azorských a Kapverdských ostrovů.⁵⁴

Franklin D. Roosevelt upozornil britského předsedu vlády Churchilla, že pokud Němci sami nezaútočí na Portugalsko a jejich ostrovy, ať se Velká Británie zdrží jakýchkoliv zásahů na tyto území. Pokud by došlo k německému útoku a Velká Británie by následně obsadila portugalské ostrovy, Roosevelt trval pouze na dočasném obsazení, z důvodu britské bezpečnosti. Po skončení případných bojů by se ostrovy navrátily pod portugalskou suverenitu, bude-li Portugalsko po válce obnoveno jako nezávislý stát.⁵⁵

Churchill se však domníval, že západní mocnosti by měly být napřed před nacistickým Německem a chtěl předejít případnému obsazení portugalských ostrovů a zároveň také Gibraltar. Němci už operovali poblíž Tangeru a kdyby obsadili i Gibraltar dostali by pod svou kontrolu průliv do Středozemního moře a to Velká Británie rozhodně nechtěla dovolit. Proto měla Velká Británie v případě německého útoku na Španělsko a Portugalsko připraveny dvě vojenské expedice, které by obsadily Azory a Kapverdy.⁵⁶

Portugalská vláda považovala své ostrovy v Atlantiku za své území suverenity. Prohlásila, že v případě ohrožení svého území je Portugalsko samo schopno se bránit a zdůraznila, že žádné takové ohrožení neočekává. Západní mocnosti takové stanovisko respektovaly a jejich vzájemné vztahy s Portugalskem zůstaly přátelské.⁵⁷ Zde se projevovala Salazarova opatrná zahraniční politika, kdy jeho hlavním cílem bylo udržet zemi v probíhající druhé světové válce neutrální. Salazar si uvědomoval důležitost portugalských ostrovů pro západní spojení, přesto jim nechtěl vyhovět v žádosti užívání azorských základů, protože se obával německé protiakce.

⁵⁴ FRUS, 1941, Vol. II., The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 1 May 1941, s. 839–840.

⁵⁵ FRUS, 1941, Vol. II., The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 1 May 1941, s. 840.

⁵⁶ FRUS, 1941, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 23 April 1941, s. 838–839., FRUS, 1941, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 3 May 1941, s. 840–841.

⁵⁷ FRUS, 1941, Vol. II., The Secretary of State to the Minister in Portugal (Fish), 9 May 1941, s. 841–842.

Další vyjednávání týkající se ostrovů v Atlantiku bylo přeloženo mezi britskou a portugalskou vládou. V této době se v Portugalsku začala šířit německá propaganda, která byla ostře zaměřená proti USA. Ve veřejném mínění se začal objevovat názor, že Spojené státy zamýšlejí zabrat nejen Azory, ale i pevninské Portugalsko. Proto se americká strana stáhla a zatím výrazně nezasahovalo do jednání o geostrategicky významných bodech.⁵⁸

Primárním cílem Británie v diskuzi se Salazarovou vládou bylo dostat pod svoji kontrolu portugalské ostrovy dřív, než se k nim dostane nepřátelské Německo. Zároveň se snažili odvrátit Salazara od nacistického Německa. Při zajištění ostrovů v Atlantiku, Velká Británie očekávala vzájemnou spolupráci s USA a případné přenechání vojenských pozic Spojeným státům.⁵⁹

Jednání s ministerským předsedou Portugalska bylo náročné a vyčerpávající. Salazar se stále nedokázal jasně vyjádřit, jaké stanovisko zaujme, pokud Německo napadne Portugalsko a zabere pro Velkou Británii a USA strategicky významné ostrovy. Churchill měl před sebou dilema, nevěděl zdali má obsadit portugalské ostrovy a tím narušit portugalskou suverenitu a nebo čekat na Salazarovo povolení a tím dát možnost Němcům zasáhnout první a získat tyto ostrovy.⁶⁰

V této situaci nastalo zostření vztahů mezi Spojenými státy a Portugalskem, když 27. května 1941 prezident Roosevelt naznačil, že by byla chyba čekat až se nepřítel usadí na ostrovech v Atlantiku. Portugalská vláda se ostře postavila proti tomuto výroku a zdůraznila, že její stanovisko je neměnné, tedy zůstat neutrální v probíhajícím konfliktu a dále, že je schopna vojensky bránit své území ať je napadené kýmkoliv.⁶¹ To bylo odvážné tvrzení, uvědomíme-li si jak slabá portugalská armáda byla.

Celý tento incident vyvrcholil v červenci roku 1941, kdy si oba státníci, Roosevelt a Salazar, vyměnili přátelské neformální dopisy. Roosevelt ve svém dopise vysvětluje, že USA nikdy nezamýšleli narušit portugalskou suverenitu na Azorech a dalších jeho koloniích.

⁵⁸ FRUS, 1941, Vol. II., The British Ambassador (Halifaa:) to the Secretary of State, 23 May 1941, s. 842–843., FRUS, 1941, Vol. II., Memorandum of Conversation, by the Under Secretary of State (Welles), 13 June 1941, s. 849.

⁵⁹ FRUS, 1941, Vol. II., The Charge in the United Kingdom (Johnson) to the Secretary of State, 29 May 1941, s. 843–844.

⁶⁰ CROLLEN, 1973, s. 35., FRUS, 1941, Vol. II., The Charge in the United Kingdom (Johnson) to the Secretary of State, 29 May 1941, s. 843–844., KLÍMA, 2005, s. 137–138.

⁶¹ FRUS, 1941, Vol. II., The Portuguese Legation to the Department of State, 30 May 1941, s. 844–845., KLÍMA, 2005, s. 137–138.

Zdůrazňuje svou bezpečnostní vizi pro západní hemisféru a zároveň nabízí Portugalsku pomoc, v případě napadení jeho kolonií agresorem. Salazar přijímá Rooseveltovo vysvětlení se zaujetím. Na druhé straně poukazuje, že aktivita Němců v Atlantiku prudce klesla a proto není potřeba zpřístupnit vojenské základny Britům. Dále také připomíná, že portugalské ostrovy jsou schopny se ubránit sami bez cizí pomoci.⁶²

Situace ohledně Portugalska a jeho strategicky významném území se uklidnila v létě 1941. Hitler se na tuto oblast nesoustředil a místo toho v červnu 1941 započal tažení proti Sovětskému svazu. Válečné napětí v Atlantiku pokleslo a tím se snížili obavy Západu o obsazení portugalských ostrovů německou stranou.⁶³

Konec roku 1941 přeci jen přinesl faktické narušení portugalské suverenity a neutrality, když 17. prosince se na portugalském Timoru vylodilo 350 australských a holandských vojáků. Jejich záměr byl zastavit japonský útok směřující přes Jižní Pacifik. Salazar odsoudil toto napadení v Národním shromáždění jako narušení neutrálního státu přítelem a spojencem. Salazarova nestranná zahraniční politika odsoudila také tento incident v komunikaci s Velkou Británií, USA, Německem a Japonskem. Timorský případ jen potvrdil neschopnost Portugalska vojensky jednat a bránit své koloniální území.⁶⁴

Dne 19. února 1942 byl Timor napaden a posléze obsazen Japonci. V Portugalsku zavládlo zklamání a obava z narušení suverenity japonským agresorem. Salazar protestoval proti japonské agresi, ale zároveň se snažil držet při zemi, aby nevyprovokoval Japonsko k záboru portugalského Maccaa. Přestože západní mocnosti vyvíjely na Salazara tlak, aby Japonsku vyhlásil válku, nebo alespoň rozvázal diplomatické styky, ministerský předseda zůstal ve své politické rovině neměnný a ani k jednomu nedošlo.⁶⁵

⁶² FRUS, 1941, Vol. II., President Roosevelt to the Portuguese President of the Council of Ministers (Salazar), 14 July 1941, s. 851–853., FRUS, 1941, Vol. II., The Portuguese President of the Council of Ministers (Salazar) to President Roosevelt, 29 July 1941, s. 853–855.

⁶³ KLÍMA, 2005, s. 138.

⁶⁴ FRUS, 1941, Vol. II., Memorandum of Conversation, by the Under Secretary of State (Welles), 24 December 1941, s. 856–859., KLÍMA, 2005, s. 140–141.

⁶⁵ CROLLEN, 1973, s. 37., FRUS, 1943, Vol. II., The British Embassy to the Department of State, 16 February 1943, s. 525–527., KLÍMA, 2005, s. 142.

4.3 ZÁJEM O AZORY ROSTE

V roce 1943 se Spojené státy začaly zabývat možností propůjčení leteckých a námořních základen na portugalských Azorech, aby jejich transatlantická vzdušná a námořní přeprava měla zajištěno místo k doplnění paliva. Tím by dosáhli efektivnější přepravy zboží a pasažérů, mělo se jednat zejména o obchodní a civilní letecké linky, ale zároveň také vojenské využití. Díky zastávce na Azorech by se zkrátila doba přepravy a zároveň zvýšil objem nákladu. Přes Azory měly létat letadla směřující do Středomoří, na Blízký a Dálný východ.⁶⁶

V této době, podle amerického velvyslance v Portugalsku, by portugalská vláda neměla na žádném takovém projektu zájem. Důvodem byla portugalská neutralita v probíhajícím válečném konfliktu, která bránila v pomoci tohoto druhu jakékoliv z válčících stran.⁶⁷

Západní spojenci v té době považovali za důležité jednání mezi portugalskou a britskou vládou o případné britské vojenské přítomnosti na Azorských ostrovech. Vyjednávání se měla brzy chýlit k úspěšnému konci, protože Velká Británie byla připravena uznat portugalskou suverenitu nad jeho veškerými územími a vyhovět ekonomickým a vojenským požadavkům, které si portugalská vláda nárokovala za Azory.

V létě 1943 vrcholilo jednání s Velkou Británií o Azorech a jejich využití. Jednání se Salazarem byla dlouhá a obtížná. Portugalský ministerský předseda si tvrdě stál za svojí neutralitou, protože se obával německé odplaty. Nakonec právě v létě 1943 si Salazar uvědomil, že západní spojenci si geostrategicky významné ostrovy obsadí i bez jeho svolení. Nic nenasvědčovalo tomu, že by Hitler chtěl v danou chvíli nějak ohrozit Portugalské impérium, a proto se Salazar rozhodl podpořit Velkou Británii.⁶⁸

Pro úspěšnou realizaci dohody byly pro Salazara klíčové tři body. Uznání portugalské suverenity nad jeho veškerým územím západními spojenci, udržet portugalské impérium v neutralitě a po skončení války vyklizení Azorských ostrovů britskými jednotkami. Salazar nechtěl vytvořit dojem, aby se na Portugalsko hledělo jako na aktivního spojence jedné z

⁶⁶ FRUS, 1943, Vol. II., The Consul General at Algiers (Wiley) to the Secretary of State, 28 April 1943, s. 527., FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Minister in Portugal (Fish), 21 May 1943, s. 529.

⁶⁷ FRUS, 1943, Vol. II., The Minister in Portugal (Fish) to the Secretary of State, 25 May 1943, s. 531–532.

⁶⁸ CROLLEN, 1973, s. 35., FRUS, 1943, Vol. II., The ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 29 June 1943, s. 534–535., MENESES, 2009, s. 275–278.

válčících stran. Uvědomoval si zároveň rizika a byl připraven čelit případným následkům, které by mohli po uzavření dohody s Velkou Británií přijít ze strany nacistického Německa.⁶⁹

V této době zatím ještě Salazar zastával stanovisko, že základny na Azorech budou propůjčeny výhradně jen Britům. Změnu hodlal připustit pouze v případě, že by Portugalsko bylo plně začleněno do probíhající války na jedné z válčících stran. Pro Američany bylo důležité zjištění, že se Salazar nestavěl negativně proti doplňování paliva amerických plavidel na takzvaných tankovacích základnách na Azorech. Dohoda o Azorech byla tedy založena na zásadách portugalského premiéra a západní spojenci je respektovali.⁷⁰ Ti počítali s případnou pomocí Brazílie, která měla velice dobré vztahy s Portugalskem, v dalších jednáních o využití Azorských ostrovů nejen Velkou Británií. Tímto způsobem se měla připravit půda pro rozhovory se Spojenými státy se Salazarem. Prozatím ale byla Velká Británie spokojena, že se schyluje k závěrečnému ustanovení dohody s Portugalskem a že po dlouhých vyjednáváních mají Salazara tam, kde chtějí.⁷¹

Západní spojenci si uvědomovali rizika spolupráce s Portugalskem, která mohla zapříčinit německý útok na Pyrenejský poloostrov. Z tohoto důvodu byli připraveni poslat do této oblasti armádu, i když v té době byl německý útok na Pyrenejský poloostrov velice nepravděpodobný díky vojenským úspěchům západních spojenců v severní Africe.⁷²

Během probíhajícího jednání mezi Velkou Británií a Portugalskem o Azorských ostrovech, portugalská strana naléhala na Velkou Británii, aby se Spojené státy připojily k britskému uznání suverenity Portugalského impéria a jeho veškerého území. Toto uznání mělo urychlit finální fázi jednání mezi Velkou Británií a Portugalskem.⁷³

⁶⁹ CROLLEN, 1973, s. 35., FRUS, 1943, Vol. II., The ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 29 June 1943, s. 534–535.

⁷⁰ CROLLEN, 1973, s. 35–36., FRUS, 1943, Vol. II., The ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 29 June 1943, s. 534–535., FRUS, 1943, Vol. II., The British Embassy to the Department of State, 18 August 1943, s. 542–543., MENESES, 2009, s. 276.

⁷¹ FRUS, 1943, Vol. II., The ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 29 June 1943, s. 534–535.

⁷² FRUS, 1943, Vol. II., President Roosevelt to the British Prime Minister (Churchill), 30 June 1943, s. 535–536., FRUS, 1943, Vol. II., The British Prime Minister (Churchill) to President Roosevelt, 3 July 1943, s. 537., MENESES, 2009, s. 277.

⁷³ FRUS, 1943, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 4 August 1943, s. 539–540.

Spojené státy neoficiálně britské straně vyjádřily svůj souhlas s případným uznáním celistvosti Portugalského impéria, kterého se Salazarova vláda dožadovala. Při tajných jednáních s Velkou Británií ale zdůrazňovaly, že se Azory stanou významným přepravním a vojenským bodem nejen pro britskou stranu, ale i pro USA. V blízké budoucnosti by tak měly vzniknout letecké a námořní základny, které by urychlily přepravu vojenského materiálu ze zámoří do Středomoří a na Blízký východ. Takováto americká angažovanost na ostrovech měla zatím zůstat v tajnosti, aby negativně neovlivnila jednání mezi Velkou Británií a Portugalskem.⁷⁴

Britská strana podporovala v tajnosti americké požadavky a byla připravena po úspěšném jednání a uzavření smlouvy s Portugalskem vyvinout úsilí k rozšíření využívání základen na Azorech i americkou stranou. Britská vláda radila americké, aby Salazarovi vycházela vstříc a respektovala jeho požadavky. Touto cestou chtěli spojenci mírově dosáhnout geostrategicky významných bodů v Atlantickém oceánu.⁷⁵

Žádná dohoda o pronájmu území se nerodí lehce. V červenci 1943 se objevily určité neshody mezi britskou a portugalskou vládou. Jedním z problémů bylo jasně vymezit, kdy začnou britské operace na Azorech a jakého budou charakteru. Salazar se snažil jednání protahovat, protože chtěl zjistit, jestli jsou Britové ochotni a připraveni pomoci Portugalsku v případě invaze Německa nebo Španělska. Nakonec po náročném jednání se Salazarem o datu počátku vojenských akcí na Azorech se obě strany dohodly na 8. říjnu.⁷⁶

4.4 BRITSKO-PORTUGALSKÁ DOHODA

V srpnu 1943 portugalský ministerský předseda Salazar a Velká Británie přistoupili k vytvoření smlouvy o Azorských ostrovech. Dne 18. srpna 1943 byla vytvořena dohoda na základě historického britsko-portugalského spojení. Pro Portugalsko byla tato dohoda významná, jelikož obsahovala výslovnou garanci suverenity Portugalského impéria v poválečném světě. Dále dohoda zahrnovala pronájem vymezených území, základen, přístavů,

⁷⁴CROLLEN, 1973, s. 35–37., FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 12 August 1943, s. 541–542.

⁷⁵FRUS, 1943, Vol. II., The British Embassy to the Department of State, 18 August 1943, s. 542–543.

⁷⁶MENESES, 2009, s. 282–284.

úmluvy o lodní přepravě, ekonomických záležitostech a bezpečnosti Azor. Smlouva byla podepsána 4. října 1943 mezi státy Velká Británie a Portugalsko.⁷⁷

Dohoda obsahovala povolení využívat letiště Lagens na ostrově Terceira. V mimořádných případech bylo také povoleno používat vybavení v Rabo de Peixa na ostrově Sao Miguel. Tato svolení se týkala všech členů Britského Commonwealthu. V přístavu Horta na ostrově Fayal měla Velká Británie právo na doplnění paliva, kotvení a opravy svých lodí. Z počátku se povolení týkalo pouze Velké Británie, protože ale ve většině případů pluly námořní plavidla jako západní spojenci a bylo těžké rozlišit mezi americkými a britskými plavidly, povolil Salazar tankovat na Azorech i Američanům. Tato opatření platila na vojenská i obchodní plavidla.⁷⁸

Na druhé straně Velká Británie za uzavření dohody poskytla Portugalsku bojové letouny, protiletadlové zbraně a další válečný materiál. Dále zajistila ochranu portugalskému vojenskému námořnictvu, obchodním a rybářským lodím před hrozbou ze strany států osy.⁷⁹

Dne 8. října 1943 se začaly britské síly vylodovat na Azorských ostrovech. 12. října Churchill slavnostně prohlásil v Parlamentu Spojeného království dohodu o Azorech a připomněl historická pouta mezi Velkou Británií a Portugalskem. Ve stejný den se o dohodě dozvědělo i Německo. Portugalští diplomaté představili Německu dvě příčiny, které vedly k využití Azorských ostrovů britskou stranou. Za prvé historickými vazbami a požadavku Velké Británie využít přístavy pro svá plavidla. Druhým důvodem bylo obsazení Timoru Japonskem, což bylo vnímáno jako zesměšnění a narušení neutrálního Portugalského impéria.⁸⁰

Portugalsko přesto nadále zůstávalo v probíhající válce neutrální, i když její svazek s Velkou Británií napovídal, ke které straně je více nakloněno. Německo bylo portugalským rozhodnutím o Azorech podrážděno, ale o přímém zásahu neuvažovalo. Němci stále potřebovali udržet obchod s wolframem, který se těžil v Portugalsku a představoval pro Německo

⁷⁷ CROLLEN, 1973, s. 35., MENESES, 2009, s. 284–285.

⁷⁸ CROLLEN, 1973, s. 35–36.

⁷⁹ Tamtéž, s. 35–36., MENESES, 2009, s. 284.

⁸⁰ Tamtéž, s. 285–286.

významnou surovinu. Nacisté neviděli ve vojenské odplatě žádné výhody, protože ta by přivedla Portugalsko do války a s ním další invazi západních jednotek na kontinent.⁸¹

4.5 USA VYTVÁŘÍ NOVÝ TLAK NA AZORSKÉ OSTROVY

Spojené státy americké prostřednictvím svého diplomata v Lisabonu se 4. října 1943 oficiálně zavázaly respektovat suverenitu Portugalského impéria.⁸² Tímto se znovu pomalu začínaly vracet do jednání o Azory. Počátkem října 1943 Spojené státy upozornily Velkou Británii, že ostrovy v Atlantiku jsou značně důležité pro další vývoj ve válce. USA přišly s návrhem rozšířit a vybudovat nové základny na Azorech tak, aby umožnily přepravovat válečný materiál proudící ze zámoří dále do Evropy.⁸³

Případná možnost směřovat letecké a námořní spojení do Evropy přes Azorské ostrovy, by znamenala pro americkou stranu úsporu stovek milionů galonů benzínu. Letadla a lodě by zvládla více misí za méně peněz a cesta do Evropy by se zkrátila třikrát.⁸⁴ Zároveň se blížila operace Overlord a bylo tedy potřeba přepravit do Velké Británie množství vojenského materiálu. Z těchto důvodů americká vláda vyzvala Velkou Británii, aby navrhla Salazarovi zpřístupnit ostrovy také Spojeným státům americkým, konkrétně Lagens Field na ostrově Terceira. Britská strana měla rovněž zdůraznit, jaký bude mít tento krok vliv na válku v Evropě. Další záměr USA na Azorech byl zmodernizovat místní vybavení pro uskutečňování námořních a leteckých mezipřistání.⁸⁵

Velká Británie přislíbila Američanům vyvinout úsilí na ministerského předsedu Salazara a přesvědčit ho v zajištění nezbytných prostor pro Spojené státy na Azorech. Churchill informoval Roosevelta, že po ověření německé reakce na britsko-portugalskou dohodu kontaktuje Salazara a vysvětlí mu důležitost Azor pro Spojené státy a pro další vývoj válečných

⁸¹ Tamtéž, s. 287.

⁸² FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Ambassador in the United Kingdom (Winant), 4 October 1943, s. 547.

⁸³ FRUS, 1943, Vol. II., President Roosevelt to the British Prime Minister (Churchill), 6 October 1943, s. 547–548.

⁸⁴ Američané létali do Evropy takzvanou jižní cestou přes Karibik, Jižní Ameriku, Afriku, podél břehu Portugalska až do Velké Británie.

⁸⁵ FRUS, 1943, Vol. II., President Roosevelt to the British Prime Minister (Churchill), 6 October 1943, s. 547–548.

operací. Zároveň ale upozornil, že Salazar díky akceptování dohody o Azorech už do značné míry ohrozil svoji neutralitu a proto s ním bude jednání o USA složité.⁸⁶

Celý proces mohl být ulehčen, kdyby se Portugalsko zapojilo aktivně do války na straně západních spojenců. Tato možnost se jevila nepravděpodobná a šance, že Salazar povolí USA využívat Azory, byla také nejistá. Salazar Američanům nevěřil a obával se, že by na Azorech zůstali i po válce. Při neúspěchu britského přimluvení u Salazara, měl přijít na řadu americký diplomat George Kennan, který měl začít vést dialog se Salazarem ohledně využití leteckých a námořních základen Spojenými státy americkými na Azorech.⁸⁷

George Kennan ve svých pamětech vzpomíná, že mezi americkou a portugalskou vládou od začátku války chyběl dialog o zásadních politických záměrech obou vlád. Kennan byl překvapen nad absencí širšího jednání nad válečnou situací v zemi. Jeho snahou bylo zapojit portugalské představitele do diskuze nad současnými poměry, ale i nad otázkou poválečného pořádku, protože Portugalsko, především Azorské ostrovy, spadaly do sféry vlivu USA. V červnu 1943 se Kennan stává Chargé d'affaires a je plně odpovědný za diplomatickou misi v Portugalsku.⁸⁸

Dne 16. října 1943 prezident Roosevelt pověřil Kennana, aby zahájil 18. října přímá jednání se Salazarem o strategicky významných ostrovech Azory. Velká Británie souhlasí, protože svých cílů již dosáhla a podporuje USA v jednáních s Portugalskem o Azorských ostrovech v Atlantiku.⁸⁹

Kennan si měl v přímém rozhovoru se Salazarem vyžádat konkrétní prostory na Azorských ostrovech pro americké námořnictvo a letectvo. Jednalo se o ostrovy Sao Miguel Island, Fayal Island, kde měly vzniknout základny pro americké námořnictvo. Další základny se měly zrealizovat na ostrovech Terceira Island, Flores Island popřípadě Maria Island. Tyto

⁸⁶ FRUS, 1943, Vol. II., The British Prime Minister (Churchill) to President Roosevelt, 8 October 1943, s. 550–551.

⁸⁷ FRUS, 1943, Vol. II., The British Prime Minister (Churchill) to President Roosevelt, 8 October 1943, s. 550–551., FRUS, 1943, Vol. II., The Ambassador in the United Kingdom (Winant) to the Secretary of State, 13 October 1943, s. 551–552.

⁸⁸ KENNAN, George, *Memoirs 1925-1950*, Boston 1967, s. 144–145.

⁸⁹ FRUS, 1943, Vol. II., The British Prime Minister (Churchill) to President Roosevelt, 15 October 1943, s. 554., FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Chargé in Portugal (Kennan), 16 October 1943, s. 554.

ostrovy byly určeny pro vojenské letecké základny. Měl vzniknout systém komunikační správy mezi základnami na ostrovech a dál propojit Azory se severní Afrikou a Evropou.⁹⁰

Veškeré technologické vybavení měli dodat Britové a Američané. Spojené státy požadovaly neomezené použití letišť a přístavů, ubytování pro svůj personál, který měl základny obsluhovat a dále povolení pro hlídkové americké lodě, tankery, zásobovací lodě, údržbové lodě atd. v každém přístavu. Poslední bod, který měl Kennan se Salazarem projednávat se týkal povolení na vznik nových objektů, modernizaci stávajících, rozšíření letištních ploch a přístavů a zajištění dodávek nezbytných materiálů pro vznik těchto projektů.⁹¹

Kennana tyto rozsáhlé požadavky znepokojily a příliš nevěřil v úspěšné dosáhnutí takové dohody mezi USA a Portugalskem. Dokonce se domníval, že takto unáhleně vysoké požadavky, krátce po té co se Britové začaly rozmisťovat na Azorech, by mohly poškodit britsko-portugalské ale i americko-portugalské vztahy. Odpověděl tedy do Washingtonu zprávou, kde vysvětluje, proč by americká administrativa měla k Salazarovi přistupovat opatrněji.⁹² Kennan ve své odpovědi Washingtonu argumentoval, že v současné době není Salazar připraven přijmout takové požadavky a hrozilo, že by je rázně odmítl, protože vztahy s Německem po britsko-portugalské smlouvě byly již tak napjaté. Tyto kroky by zároveň ohrozily portugalskou neutralitu, protože americké požadavky byly mnohonásobně vyšší než britské. Britská strana nevěděla o takto vytýčených požadavcích americkou stranou a tudíž britští diplomaté nemohli za tyto americké požadavky u Salazara intervenovat a využít svých dobrých vztahů, kterým se USA nedostávalo.⁹³

Kennan proto Washingtonu doporučuje neprovádět unáhlené kroky, uznávat Salazarovu dohodu s Velkou Británií, kterou lze pozvolna využívat k americkým zájmům. Nenápadně na něho klást lehké požadavky přístupů jednotlivých plavidel a letadel na Azory a postupně tyto

⁹⁰ FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Chargé in Portugal (Kennan), 16 October 1943, s. 555., KENNAN, 1967, s. 150–151.

⁹¹ FRUS, 1943, Vol. II., The Secretary of State to the Chargé in Portugal (Kennan), 16 October 1943, s. 555–556.

⁹² FRUS, 1943, Vol. II., The Chargé in Portugal (Kennan) to the Secretary of State, 18 October 1943, s. 556., KENNAN, 1967, 151–152., MENESES, 2009, s. 303.

⁹³ FRUS, 1943, Vol. II., The Chargé in Portugal (Kennan) to the Secretary of State, 20 October 1943, s. 558–560., KENNAN, 1967, s. 153–154.

žádosti zintenzivňovat. Následně po určité době mohou přijít požadavky na přesunutí amerických ozbrojených sil na ostrovy.⁹⁴

Washington přehodnotil své stanovisko a přistoupil na Kennanovo návrh jednání se Salazarem. Kennan tak dostal plnou moc přistupovat a jednat se Salazarem podle svého uvážení. Washington ale svému vyjednávači připomněl, že otázka amerických letišť a přístavů na Azorech má vysokou prioritu a vyžaduje co nejrychlejší vyřešení.⁹⁵

4.6 SMLOUVA O AZORECH MEZI USA A PORTUGALSKEM

V červenci 1944 požádal americký prezident Roosevelt portugalského premiéra Salazara o možnost vybudovat letiště na ostrově Santa Maria v souostroví Azory. Při tajných jednáních mezi USA a Portugalskem byly nastoleny dvě základní otázky – povolení a výstavba letiště a následně možnost plné kontroly nově vybudované letecké základny. Portugalsku bylo sděleno, že přes tuto základnu bude možné přepravovat válečný materiál z USA do Evropy a také do pacifické oblasti. Tím by se Portugalsko nepřímou účastnilo operací v Tichém oceánu, kde operovala americká vojska a Japonsko zde okupovalo portugalský Timor. Kdyby portugalská vláda vyhověla Washingtonu ohledně vybudování letecké základny a pomohla tak s přepravou. USA tvrdily, že by tato pomoc urychlila válku v pacifické oblasti a odchod japonských okupačních vojsk z Timoru.⁹⁶

Jednání nebyla jednoduchá, docházelo k odročením a oddálením. Spojené státy v reakci na tyto průtahy Portugalsku připomínaly, že odklady uzavření smlouvy nahrávají japonské straně. USA tak chtěly přimět Salazara k co nejrychlejšímu uzavření smlouvy o letecké základně. Salazar měl zájem na opětovném připojení Timoru k Portugalsku, proto jednání byla v průběhu podzimu 1944 úspěšně pro obě dvě strany dokončena.⁹⁷

⁹⁴ FRUS, 1943, Vol. II., The Chargé in Portugal (Kennan) to the Secretary of State, 20 October 1943, s. 560.

⁹⁵ FRUS, 1943, Vol. II., The Acting Secretary of State to the Chargé in Portugal (Kennan), 21 October 1943, s. 561., KENNAN, 1967, s. 154.

⁹⁶ FRUS, 1944, Vol. IV., The Secretary of State to the Ambassador in Portugal (Norweb), 14 July 1944, s. 49–50., FRUS, 1944, Vol. IV., President Roosevelt to the Portuguese Prime Minister (Salazar), 18 July 1944, s. 51–52., FRUS, 1944, Vol. IV., The Secretary of State to the Ambassador in Portugal (Norweb), 6 October 1944, s. 76–77.

⁹⁷ FRUS, 1944, Vol. IV., The Secretary of State to the Ambassador in Portugal (Norweb), 6 October 1944, s. 76–77., FRUS, 1944, Vol. IV., The Secretary of State to the Ambassador in Portugal (Norweb), 7 October 1944, s. 78–79.,

V listopadu 1944 byla smlouva o letecké základně na ostrově Santa Maria v souostroví Azory uzavřena.⁹⁸ Portugalsko se tak začalo nepřímo účastnit vojenských operací v Pacifiku. Přes jeho území směřoval vojenský materiál také do oblasti jihovýchodní Asie a Tichého oceánu. USA Portugalsku potvrdily, že přeprava zmíněného válečného materiálu urychlí navrácení okupovaného Timoru zpět pod portugalskou správu.⁹⁹ Pro Spojené státy se v té chvíli stalo Portugalsko cenným partnerem, který pro svou geostrategickou polohu hrál jednu z důležitých rolí v bezpečnostní politice USA.

V roce 1946 byla smlouva rozšířena o využívání letiště Lagens Airfield na Azorech. Důvodem bylo letecké vojenské spojení mezi USA a spojeneckými jednotkami v Evropě a Japonsku. Důležitá role Portugalska v bezpečnostní politice USA tak měla velký význam i po ukončení druhé světové války, protože americká strana si i v následujících letech uvědomovala důležitost námořního i leteckého spojení přes Azorské ostrovy. V roce 1948 se vlády USA a Portugalska rozhodly prodloužit smlouvu o Azorech z důvodu bezpečnosti Evropy, udržení světového míru a zajištění společné obrany.¹⁰⁰

Důvodem uzavření smlouvy v roce 1944 byla společná snaha porazit Německo a Japonsko. Argument pro druhou smlouvu z roku 1946 byl udržení amerických jednotek v poražených zemích. Třetí smlouva z roku 1948 měla za cíl zvýšit bezpečnost v Evropě a posílit společnou obranu.¹⁰¹

FRUS, 1944, Vol. IV., The Ambassador in Portugal (Norweb) to the Secretary of State, 11 October 1944, s. 81., FRUS, 1944, Vol. IV., The Ambassador in Portugal (Norweb) to the Secretary of State, 12 October 1944, s. 82–83.

⁹⁸ FRUS, 1944, Vol. IV., Memorandum by the Acting Secretary of State to President Roosevelt, 29 November 1944, s. 84.

⁹⁹ CROLLEN, 1973, s. 53.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 53– 54., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 148., FRUS, 1946, Vol. V., The Secretary of State to the Charge in Portugal (Crocker), 30 January 1946, s. 962., MENESES, 2009, s. 349.

¹⁰¹ CROLLEN, 1973, s. 54., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 148.

5. POVÁLEČNÁ SITUACE

5.1 PORTUGALSKO JAKO PARTNER

Během druhé světové války si Portugalsko uchovalo svoji neutralitu. S vývojem války, kdy nacistické Německo oslabovalo, se tento stát přiklonil k západním spojencům tím, že jim poskytl základny na Azorských ostrovech a pro spojence, především Spojené státy, se tato země stala velice důležitým článkem v jeho bezpečnostní politice. Tento krok Portugalska znamenal pro spojenecká vojska značné zrychlení přesunu vojenského materiálu směřovaného ze zámoří na evropská bojiště, což mělo podíl na porážce Hitlerova Německa.¹⁰²

Salazar v průběhu války svou obratnou politikou manévroval mezi západními spojenci a Německem, aby uchoval Portugalsko mimo válečný konflikt. Na stranu západních spojenců se připojil ve chvíli, kdy si byl jist, že se situace na bojištích mění a Německo ztrácí, dostává se pod tlak spojenců a Sovětského svazu. Salazar si v té době uvědomil, že za této situace nebude Německo schopné přistoupit k žádné odplatě za jeho kroky vedoucí k poskytnutí strategických míst pro spojenecká vojska na Azorských ostrovech.

Díky této opatrné, ale Salazarově realistické politice, vyšlo Portugalsko z druhé světové války spíše posílené. Udrželo si veškeré své kolonie a zámořská území a spojenci garantovali plnou suverenitu Portugalského impéria. Po skončení války Portugalsko zůstalo strategickým partnerem Spojených států. Tato vazba na USA dodala zemi prestiž a Salazar umlčel opozici, která kritizovala jeho autoritativní režim a politiku v průběhu války.¹⁰³

Salazar kritizoval politiku Stalina již před druhou světovou válkou. Salazarovo konzervativní myšlení stojící na křesťanských základech nemohlo najít pochopení pro revoluční změny v bolševickém Rusku. Komunistickou ideologii chápal jako destruktivní, násilnou, ničící sílu, která přichází s nespílitelnými populistickými ideály. Domníval se, že Německo může být tou silou, která podle něj dokáže zlikvidovat bezcenné myšlenky lživého, násilného Sovětského svazu. Proto v počátku války byl zklamán spojenectvím Velké Británie a Sovětského svazu. Po porážce Německa a jeho následném rozdělení, kritizoval tento postup. Byl přesvědčen, že rozdrobením Německa vznikne mocenské vakuum v blízkosti Sovětského svazu a ten bude usilovat o obsazení tohoto prostoru, který bude následně využit k dalšímu rozšiřování

¹⁰² CROLLEN, 1973, s. 38–40., MENESES, 2009, s. 275–276., MENESES, 2009, s. 301–302.

¹⁰³ CROLLEN, 1973, s. 39., MENESES, 2009, s. 349.

komunismu. Řada zemí, oslabených válkou, byla náchylná ke komunistickým idejím. Salazar tuto skutečnost vnímal jako hrozbu pro celou Evropu, kdy jeden totalitní režim by měl být vystřídán jiným totalitním režimem, podle jeho soudu ještě horším. Tato hrozba znepokojovala západní spojence a Salazarův postoj vůči komunismu a portugalská strategická území činila Portugalsko velice cenným partnerem v bezpečnostní politice západních spojenců. Spojenými státy bylo Portugalsko vnímáno také jako důležitý článek při zadržování komunismu.¹⁰⁴

Po druhé světové válce sílí komunistické hnutí napříč Evropou, ale Portugalsku se tato skutečnost vyhnula, protože antikomunistická doktrína měla v zemi silné kořeny a Salazar jakýkoliv náznak komunistické aktivity tvrdě potlačoval. Protikomunistické názory byly silně vnímány v Portugalsku právě také díky Salazarovi, jehož antibolševické a antikomunistické názory byly součástí jeho politiky již před druhou světovou válkou¹⁰⁵. Tento hluboký antikomunismus přispěl k tomu, že Portugalsko opustilo cestu izolace a neutrality a stalo se spojencem USA, které představovaly největšího odpůrce komunistických idejí. Salazar si za této situace uvědomoval, že příklon ke Spojeným státům posílí jeho pozice uvnitř státu i na mezinárodní scéně.¹⁰⁶

Strach z komunismu a z expanze Sovětského svazu přiměl západní státy spojit své síly v jednotném postupu proti zadržování komunismu. Tyto kroky měly vést k vytvoření určitého bezpečnostního rámce, který by čelil této hrozbě.¹⁰⁷

Tato aliance měla být společenstvím demokratických států, do kterého svými kritérii Portugalsko plně nezapadalo. Díky svému strategickému položení však Spojené státy usilovaly, aby se Portugalsko stalo členem této obranné aliance, i když si byly vědomy autoritativní vládou v zemi. Na druhou stranu Salazara přivedlo do obranného bloku demokratických států spojení sil ve střetu s komunistickou ideologií. Salazar viděl v USA silného spojence v boji proti komunismu. Uvědomil si zároveň, že obranný pakt by byl jednotícím prvkem evropských států proti rozpínavosti Sovětského svazu a jeho ideologii. Dále Salazar vnímal obranné společenství jako záruku udržení si portugalských zámořských území, která byla rozložena na strategickém

¹⁰⁴ CROLLEN, 1973, s. 40–42., MENESES, 2009, s. 351.

¹⁰⁵ CROLLEN, 1973, s. 42.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 41–43., MENESES, 2009, s. 351.

¹⁰⁷ NATO, *What is NATO?*, Brusel 2015, dostupné z: <<http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>> [cit. 21. 7. 2015]., FIDLER, J., – MAREŠ, PETR, *Dějiny NATO*, Praha 1997, s.35–37.

prostoru Atlantického oceánu, na pomezí Evropy, Afriky a dalších regionů. Zároveň by Portugalsku účast v takovém společenství zajistilo vyšší prestiž na mezinárodní úrovni. Obranný pakt nepočítal s portugalským sousedem Španělskem pro jeho nedemokratický systém a pro jeho neochotu poskytnout svá území v průběhu druhé světové války spojencům. Od 30. let si byly obě země ideologicky podobné a v jejich vztazích nebyly zásadní rozpory. Během války oba státy sledovaly politiku neutrality, ale jejich cesta se rozešla ke konci války, kdy generál Franco zastával pasivní neutrální postoj, zatímco Velká Británie, na základě historických vazeb dokázala přimět Salazara k určité spolupráci a tím vyjmula Portugalsko z pasivity a nasměrovala k západním demokraciím, i když nadále v zemi vládl autoritativní režim. Prestiž, jaké se Portugalsku dostalo, upevnilo Salazarovo postavení doma i v zahraničí.¹⁰⁸

5.2 EKONOMICKÁ A VOJENSKÁ POMOC USA

Salazarova vláda v prvních letech po válce, na rozdíl od jiných evropských zemí, nepožadovala ekonomickou a vojenskou pomoc od USA. Motivem tohoto rozhodnutí byl Salazarův názor, že žádná vláda nedává ekonomickou nebo vojenskou pomoc jiné vládě bez toho, aby za to nepožadovala určité ústupky nebo kompromisy. Proto portugalská vláda nepožadovala americký pomocný program, ale přenechala ho k využití nejvíce postiženými zeměmi. Portugalsko a Španělsko nedostaly žádnou ekonomickou nebo vojenskou pomoc v prvních letech po druhé světové válce (viz. příloha 1). Řada odborníků se podívovala, že se Salazar nedomáhal žádné finanční kompenzace za smlouvy a za jejich prodlužování. Pouze jediný ekonomický přínos, který získal z dohod o Azorských ostrovech, byla zmodernizovaná tamější infrastruktura jako letiště, přístavy, pozemní komunikace apod.¹⁰⁹ Lidé na Azorech byli překvapeni, jak rychle, efektivně bylo vše vybudováno a zapláceno. Salazarově vládě tato skutečnost přidělala starosti, protože americký liberální přístup vrhal špatné světlo na Salazarův autoritativní režim.¹¹⁰

Portugalský přístup ve finančních kompenzacích za vojenské základny mezi lety 1946–48 ostře kontrastoval s přístupem Španělska v padesátých letech, kdy Španělsko mělo vysoké

¹⁰⁸ CROLLEN, 1973, s. 45., MENESES, 2009, s. 351–352.

¹⁰⁹ CROLLEN, 1973, s. 90–94.

¹¹⁰ MENESES, 2009, s. 304.

finanční nároky za výměnu námořních a leteckých základen. Portugalsko využilo finanční pomoc prostřednictvím Marshallova plánu až v roce 1949, když bylo plně začleněno do NATO. Ale i v těchto letech využívalo Portugalsko finanční a vojenské pomoci méně než ostatní země Evropy.¹¹¹

5.3 VZNIK ZÁPADNÍ UNIE

Rostoucí vliv Sovětského svazu, vytváření komunistických režimů v zemích východní a střední Evropy, přivedla demokratické státy k vytvoření Západní unie. Jejím cílem bylo v případě vojenského konfliktu si vzájemně pomoci. Vytvoření Západní unie také urychlil nedemokratický vývoj v únoru 1948 v Československu. Šíření komunistických idejí v Itálii, Francii a dalších zemích, naléhání Sovětského svazu na Norsko k těsnějším vztahům, jenom potvrdilo správnost rozhodnutí demokratických států uzavřít Západní unii, která měla být garantem bezpečnosti.¹¹²

Západní unie byla založena Bruselskou smlouvou dne 17. března 1948. Tato dohoda položila základy mnohonárodního bezpečnostního seskupení. Smlouva byla sjednaná na 50 let. Kromě příslibu vzájemné pomoci na zajištění bezpečnosti se smluvní státy zavázaly ke koordinaci svých ekonomik tak, aby dosáhly co nejlepších a vzájemně nejvýhodnějších výsledků. Západní unie se tak rovněž prezentovala integračním charakterem evropských států.¹¹³

Státy západní Evropy tak ukázaly ochotu ke kooperaci v oblasti vzájemné obrany. Tak jak fungovala ekonomická spolupráce západních demokracií se Spojenými státy, tak se ukazovalo, že pro reálně udržitelnou obranu bude nutné spolupracovat na společné bezpečnosti s USA. Stanovisko Američanů se však v tomto případě rozcházel s pohledem na ekonomickou pomoc a spolupráci. Spojené státy se dostaly na rozcestí, jestli stát stranou v izolaci nebo se aktivně podílet na společné bezpečnosti, bránící liberální, demokratické myšlenky západního světa. Administrativa prezidenta Trumana nebrala ohled na tradiční americkou politiku nepodílet

¹¹¹ CROLLEN, 1973, s. 94., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 147., MENESES, 2009, s. 351–352.

¹¹² FIDLER, J., – MAREŠ, PETR, *Dějiny NATO*, Praha 1997, s.31–33., TRUMAN, Harry, *Memoirs: Years of Trial and Hope*, New York 1956, s. 240–241.

¹¹³ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 32–33., North Atlantic Treaty Organization, *'The Brussels Treaty' Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence*, 1948, dostupné z: < http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17072.htm?selectedLocale=en#top, 21.1.2015.> [cit. 22.7.2015].

se ve vojenských aliancích v době míru. To nebránilo USA se angažovat v Evropě nejen ekonomicky, ale podílet se také na vojenských a politických projektech. John D. Hickerson¹¹⁴ na konci roku 1947 oznámil svým spolupracovníkům, že otázku spolupráce v bezpečnostní oblasti si nelze bez Západní Evropy představit. Podle něj, v té době neexistovala jiná alternativa. Tvrdil, že USA musí vyjednat vojenskou alianci se západními demokraciemi v Evropě a to, co možná nejrychleji. V době kdy se v Evropě formulovala Bruselská smlouva, americký prezident Truman se přiklonil k názoru Johna Hickersona. Sovětský svaz se v té době stal velikým nebezpečím nejen pro Evropu, ale ohrožoval svou komunistickou ideologií státy v dalších regionech.¹¹⁵

5.4 KONEC IZOLACIONISMU SPOJENÝCH STÁTŮ

Americký prezident se v březnu 1948 na společném zasedání obou komor Kongresu vyjádřil k evropské situaci a označil ji za kritickou. Vyslovil myšlenku americké připravenosti pomoci evropským demokraciím v obraně proti sovětskému nebezpečí. Prezident svá slova myslel velice vážně, protože už 22. března 1948 ve Washingtonu začaly tajné rozhovory o eventuální spolupráci mezi USA a státy Západní unie. Schůzku se účastnili delegáti USA, Velké Británie a Kanady. Francouzští představitelé k setkáním pozváni nebyli. Důvodem byl přílišný vliv francouzských komunistů na politiku v zemi. Tento fakt zdůraznil komplikovanou situaci v Evropě. Výsledkem řady jednání bylo rozhodnutí o založení kolektivní obranné aliance v oblasti Severního Atlantiku. Čelní představitelé americké armády představili svůj pohled, že členy aliance by měly být vedle Kanady a zemí Západní unie také Irsko, Itálie, Portugalsko, Dánsko, Norsko a Švédsko. Dali rovněž na vědomí, že Spojené státy se nestanou součástí Západní unie.¹¹⁶

V samotných Spojených státech se stalo začlenění USA do obranného společenství vnitropolitickým problémem. Trumanova administrativa byla odhodlána překročit limity

¹¹⁴ Vedoucí evropské sekce státního departmentu.

¹¹⁵ CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 143., FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 33–34, HOOK, SPANIER, 2004, s. 56–57., TRUMAN, 1956, s. 244.

¹¹⁶ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 33–34., HOOK, SPANIER, 2004, s. 55–56., TRUMAN, 1956, s. 248.

zahraniční politiky, stanovené otci zakladateli USA. Dále bylo nutné přesvědčit voliče o správnosti svých kroků a získat souhlas Senátu.¹¹⁷

Velký podíl na tom, proč se v této době jednalo o společné obranné alianci, měl Stalin se svým totalitním režimem zaměřeným proti západním demokraciím. V průběhu několika let po skončení války, ztrácel tento diktátor u mnoha obyvatel Spojených států jejich přízeň, kterou získal v průběhu druhé světové války v boji proti Hitlerovu Německu. Sovětizací východní a střední Evropy, zavržením Marshallova plánu, blokováním činnosti OSN a také rozsáhlou špionážní aktivitou Moskvy, vybudovanou v průběhu války v Severní Americe si Stalin vytvořil nepříznivý obraz v očích americké veřejnosti. Ze spojence se Sovětský svaz stal v poválečných letech vážným nepřítelem. Jeho chování se začalo přirovnávat k nacistickému Německu. Většina politických představitelů se shodla na nebezpečnosti situace a upozorňovala, že se západní demokracie nesmí nechat zatlačit do slepé uličky appeasementu, podobně jako tomu bylo u Německa.¹¹⁸

Po náročných jednáních mezi republikány a demokraty senátor Arthur Vandenberg přichystal rezoluci, která umožňovala Spojeným státům rozvoj regionální a kolektivní sebeobrany v harmonii s chartou s OSN. Tak se otevřela pro USA prostor, jak ústavní cestou navázat spojení se Západní unií. Oficiální jednání o Severoatlantické alianci mohly začít. Hrozba komunismu generovaná Sovětským svazem tak přivedla USA k definitivnímu ukončení izolacionismu.¹¹⁹

5.5 ZALOŽENÍ NATO

Dne 6. července 1948 zasedli ve Washingtonu zástupci Západní unie (WU), Spojených států a Kanady. Dva týdny před touto schůzkou vystupňoval Sovětský svaz napětí v Německu tím, že zablokoval pozemní komunikace mezi západními okupačními pásmy a Berlínem. Stalin tak chtěl zamezit integraci okupačních zón s berlínskými zónami. Tento krok měl vytlačit západní spojence z Berlína, což spojenci vnímali jako porušení poválečných úmluv. Spojenci tak byli nuceni přikročit k leteckému mostu, který by umožnil zásobování. Rostoucí vliv

¹¹⁷ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 34., TRUMAN, 1956, s. 102.

¹¹⁸ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 34., TRUMAN, 1956, s. 212.

¹¹⁹ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 35., TRUMAN, 1956, s. 245.

komunistických stran v řadě zemí Evropy, vznik satelitních totalitních států řízených Moskvou, Berlínská krize a mnoho dalších rysů sovětské hrozby vedlo k setkání výše uvedených států ve Washingtonu.¹²⁰

Všichni se na zasedání shodli, že v nastalé situaci vyvolané Sovětským svazem, je třeba urychleně propojit Západní unii s USA. Jednání nebyla jednoduchá, rozpor panoval v charakteru spojení jednajících států. Americká strana odmítala vstup do Západní unie, její vizi odpovídal vznik nové organizace, jejíž charakter by se shodoval s kritérii Vanderbergovy rezoluce a tím více zdůrazňoval vazbu na chartu OSN. Rozdílný pohled převládal i v teritoriálním vymezení nově vznikající aliance. USA chtěly do nové organizace začlenit více států, než kolik představovala Západní unie, tvořená pěti státy. Složitá jednání probíhala až do jara 1949. Jedním z důležitých bodů byla otázka členství států v obranném společenství. Kromě zemí Západní unie usilovaly Spojené státy také o začlenění Norska a Portugalska, díky jejich strategické pozici. Projednávala se účast i dalších evropských zemí, jako je Itálie. Pro USA však Portugalsko představovalo ideálního partnera, protože tato země patřila jednoznačně do atlantické oblasti. Vojenští experti považovali Azorské ostrovy za nepostradatelné pro jakoukoliv vojenskou kooperaci mezi Spojenými státy a západní Evropou.¹²¹

Pro USA znamenalo Portugalsko významného aktéra. Diktatura Salazarova režimu však nekorespondovala s demokratickými normami, které mělo v úmyslu, nově se rodící obranné společenství, hájit. Pro začlenění Portugalska rozhodlo vojenské hledisko. Pro Pentagon a Spojené státy nebylo myslitelné vytvoření nové obranné aliance bez tohoto státu. Proto vojenské rozhodnutí převážilo nad politickým.¹²²

V průběhu března byly k dalším jednáním o Severoatlantické alianci přizvány také Norsko, Island, Itálie, Dánsko a Portugalsko. Po sérii dalších vyjednávání se ministři zahraničí dvanácti zúčastněných zemí sešli ve Washingtonu a 4. dubna 1949 podepsali smlouvu o mezinárodní bezpečnostní organizaci NATO. Následovala ratifikace této smlouvy jednotlivými členskými státy. Schválení prošlo všemi parlamenty, velké kritice však byla dohoda vystavena

¹²⁰ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 35–36., TRUMAN, 1956, s. 247.

¹²¹ FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 38–39., TRUMAN, 1956, s. 248–249.

¹²² Africa Today, *More American Bases in Portugal: At What Price?*, Vol. 15, No. 6, (Dec., 1968 - Jan., 1969), s. 4., FIDLER, J., – MAREŠ, PETR, 1997, s. 39., TRUMAN, 1956, s. 248.

v italském parlamentu ze strany komunistů, kteří měli početné zastoupení mezi poslanci. Italský parlament ji schválil jako poslední dne 24. srpna 1949 a tím vstoupila v platnost.¹²³

5.6 AUTORITÁŘSKÝ REŽIM V DEMOKRATICKÉ ALIANCI

Vstup do obranného společenství NATO nezvýšil prestiž Portugalska jen v zahraničí, ale značně zlepšil i pozici vlády na domácí půdě. Členstvím v alianci, které tvořily demokratické státy, Salazar určitým způsobem eliminoval liberální opozici ve vlastní zemi, protože členství v NATO zajišťovalo Salazarovi ochranu nejen před vnějším agresorem, ale i před domácí opozicí s její případnou revolucí.¹²⁴

Salazar si byl od začátku vědom, že smlouva o NATO také potvrdí jeho antikomunistickou ideologii. Toto chápal jako prioritní myšlenku. Naopak slabost smlouvy spatřoval v principu liberalismu, svobody, rovnosti, demokracie. Pro něj nejdůležitějším cílem byla společná obrana proti komunistické rozpínavosti představované Sovětským svazem. Salazar nevěřil slovům o demokracii a svobodě a ani se neobával, že by takovéto principy mohly ohrožit jeho postavení a moc. Byl přesvědčen, že jednotlivým prvkem všech signatářů obranné aliance NATO je v první řadě antikomunismus a pojmy demokracie, svoboda, liberalismus neměly pro něj žádný význam. Sám byl zastáncem hierarchického uspořádání, i když v zemi existoval Parlament, u moci stála vždy po volbách jedna vítězná privilegovaná politická strana UN, *Uniao Nacional* (Národní strana) na čele se Salazarem. Salazar se nikdy necítil vázán chránit hodnoty západních demokracií, jako jsou lidská práva, právo na svobodu myšlení, slova, shromažďování, soukromí a právo na participaci ve vládě prostřednictvím volených zástupců. Salazar nikdy neskrýval tyto své názory. Jak jsem uvedl ve druhé kapitole, Salazar zastával konzervativní hodnoty, byl odpůrcem pokroku, rychlých unáhlených revolučních změn, které nejsou prověřeny

¹²³ CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 146., North Atlantic Treaty Organization, *The North Atlantic Treaty*, Washington D.C. 1949, dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en,%2021.1.%202015> [cit. 24.7. 2015]., FIDLER, MAREŠ, 1997, s. 39–40., TRUMAN, 1956, s. 250.

¹²⁴ CROLLEN, 1973, s. 48., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 145.

historií, tak jako křesťanské tradice. Salazar byl přesvědčen, že moc pochází od Boha a společnost by měla být založena na hierarchii.¹²⁵

Ačkoliv tyto hodnoty jsou v rozporu s hodnotami demokratických států, Portugalsko se stalo zakládajícím členem obranné aliance NATO, jehož členy byly pouze demokratické státy. Spojené státy přikládaly větší význam strategické poloze Portugalska, než jeho vnitropolitickým poměrům. Azorské souostroví bylo už v průběhu druhé světové války pro USA důležitým opěrným bodem a hrálo významnou roli v prostoru. V souvislosti s počátkem studené války důležitost Azorských ostrovů, tak jako Islandu v severním Atlantiku, opět vzrostla. V prvních poválečných letech to byl Pentagon, který neustále usiloval o prodloužení smluv o Azorských ostrovech, bez ohledu na politický systém v Portugalsku. Byli to čelní vojenští představitelé USA, kteří se rovněž velkou měrou zasadili o to, aby se Portugalsko stalo díky svým strategickým územím zakládajícím členem NATO.¹²⁶

Vstupem do NATO prokázal Salazar schopnost realisticky provádět svou zahraniční politiku. Členství v této alianci mělo také vliv na upevnění postavení Portugalska nad jeho spravovanými územími. Výsledky zahraniční politiky mu rovněž umožňovaly pokračovat ve vedení vnitřní politiky antiliberalním, antidemokratickým, autoritativním způsobem na katolickém, konzervativním základě.¹²⁷

¹²⁵ CROLLEN, 1973, s. 48–49., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 146., STRMISKA, M., – CHYTILEK, R., *Portugalsko*, In: STRMISKA, M., a kol., *Politické strany moderní Evropy*, Praha 2005, s. 367-375.

¹²⁶ CROLLEN, 1973, s. 53., CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977, s. 145.

¹²⁷ *Africa Today, More American Bases in Portugal: At What Price?*, Vol. 15, No. 6, (Dec., 1968 - Jan., 1969), s. 4., STRMISKA, CHYTILEK, 2005, s. 367-375.

6. STRATEGICKÝ VÝZNAM PORTUGALSKA PRO SPOJENÉ STÁTY

Ministerstvo obrany Spojených států vypracovalo zprávu pro prezidenta Roosevelta, v které byly zpracovány veškeré podklady o leteckých a námořních základnách na souostroví Azory. Velení armády v ní zastávalo přesvědčení o nutnosti využít tyto základny nejen britskou armádou, která je využívala od roku 1943, ale také Spojenými státy. Ty chtěly také uzavřít smlouvu s Portugalskem a základny rozšířit a zmodernizovat tak, aby byly schopné přijímat velké přepravní letadla a bombardéry. Otázka tohoto přepravního uzlu měla velkou prioritu, protože se na léto 1944 chystalo vylodění spojeneckých vojsk v Normandii (operace *Over Lord*).¹²⁸

Velení armády USA ve své zprávě vypočítalo na příkladech, jakou výhodu by pro Spojené státy přinesla smlouva o využití základen. Zkrácení leteckých cest by přineslo úsporu 51 milionů galonů paliva. Takovéto množství by stačilo na jeden měsíc akcí pro 5400 těžkých bombardérů nebo na jeden měsíc společných bojových operací USAAF a RAF. Zároveň experti ve zprávě připomínali, že pokud by se zkrátila letecká trasa přes Azory, ušetřený čas by umožnil vykonat více než šest bojových misí každého letadla navíc, než by jejich motory musely do generálních oprav. Zkrácením cesty by se také uvolnilo 150 přepravních letadel, která by mohla být využita třeba v Barmě, Indii, Číně, kde byly tyto stroje velice potřebné. Dále by se uvolnilo 15 000 školeného pozemního personálu. Ušetřené pohonné hmoty by se daly využít k tréninku vojenských letců, protože nedostatek paliva omezoval výcvik nových pilotů.¹²⁹

Prezident Roosevelt, který byl seznámen s problematikou významu vojenských základen pro transport vojenského materiálu a techniky přes Atlantik, ve svých depeších Churchillovi, naléhal na britského předsedu vlády, aby Salazara přesvědčil o nutnosti uzavřít smlouvu také s USA o základnách na Azorech. Dohoda byla pro Spojené státy nutná, protože poptávka po palivu na bojištích byla obrovská a náklady na dopravu přes oceán také. Bylo také navíc nutné, v případě uzavření smlouvy, rozšířit letištní plochy a základny, protože stávající nebyly připravené přijímat velká americká přepravní letadla. Dále se chystalo vylodění spojeneckých

¹²⁸ FRUS, 1943, Vol. II., President Roosevelt to the British Prime Minister (Churchill), 6 October 1943, s. 547-548.

¹²⁹ FRUS, 1943, Vol. II., President Roosevelt to the British Prime Minister (Churchill), 6 October 1943, s. 547-548.

vojsk v Normandii. Každé časové zpoždění mělo velký vliv na dalším vývoji války.¹³⁰ Detailnější vyjednávání o smlouvě mezi USA a Portugalskem bylo popsáno již v kapitole 4.7.

Z uvedených skutečností vyplývá, že geostrategická poloha, válečný konflikt, časová tíseň - to vše činilo z Portugalska důležitého partnera pro Spojené státy. Cenným spojencem nepřestalo být Portugalsko ani po skončení války. Stalinský režim svým jednáním rozdělil svět na dva nepřátelené tábory a Portugalsko, díky své poloze, se ocitlo mezi zakládajícími členy NATO i se svým autoritářským antiliberalním a antidemokratickým systémem. Společný zájem na zadržování komunismu měl větší význam a Portugalsko nadále zůstalo důležitým partnerem USA.

Spojené státy poskytly Portugalsku svou vojenskou a finanční pomoc na počátku 50. let (viz. příloha 2). Tím nepřímo pomohly Portugalsku si udržet koloniální Impérium. Při jednáních o koloniích v OSN, USA nad přístupem Portugalska v koloniální oblasti „přivíraly oči“ nebo vůbec nehlasovaly, přestože Spojené státy od první světové války vystupovaly proti kolonialismu, byly kdysi kolonií a zastávaly protikoloniální postoj. USA byly pro své jednání mnohokrát kritizovány, avšak vojenská spolupráce s Portugalskem v bezpečnostní oblasti měla vyšší prioritu. Podpora diktátora Salazara a kolonialismu byla cena, kterou musely Spojené státy zaplatit za použití leteckých a námořních základen na Azorech.¹³¹

¹³⁰ Tamtéž, s. 547-548.

¹³¹ Africa Today, *More American Bases in Portugal: At What Price?* Vol. 15, No. 6, (Dec., 1968 - Jan., 1969), s. 4., KLÍMA, Jan, *Dekolonizace portugalské koloniální říše*, Hradec Králové 2000, s. 124.

7. ZÁVĚR

Spojenci si v průběhu války uvědomili důležitost Azorských ostrovů. V Atlantickém oceánu byly v dané oblasti jedinou možnou strategickou základnou, kde mohla vojska čerpat pohonné hmoty a další důležité zásoby potřebné k boji. Letecká přeprava přes letiště na těchto ostrovech umožnila ušetřit mnoho paliva, času, personálu a letecké techniky, která mohla být nasazena na jiných bojištích druhé světové války. Poskytovala rovněž útočiště před obávanými německými ponorkami, které brázdlily vody Atlantiku a ničily konvoje spojeneckých lodí.

Na počátku druhé světové války však ostrovy nebyly přístupné válečným lodím a letectvu jakékoliv armády, protože Portugalsko vyhlásilo od vypuknutí války neutralitu a dodržovalo ji. Salazar nechtěl na portugalských územích přítomnost cizích vojsk, protože se obával případné reakce Německa, které slavilo na počátku 40. let válečné úspěchy. Sám podporoval tažení německé armády proti Stalinovi. Britské spojení s Moskvou sice odsuzoval, ale ostrovní zemi jinak vnímal díky historickým vazbám jako námořní velmoc a Německo jako sílu, která je schopná porazit totalitní Sovětský svaz s jeho komunistickou ideologií. Jeho konzervativní postoj byl skeptický k radikálním bolševickým změnám, k jejich utopickým idealistickým iluzím, k jejich kolektivistickým plánům, k leninským naukám o lepší budoucnosti. Salazarovy hodnoty představovala morálka, křesťanská víra, rodina, vlast, autorita a řád. Toto tradiční pojetí bylo v silném rozporu s komunistickou demagogií stalinského typu. Ve své práci jsem prokázal, že jeho pohled na Sovětský svaz měl i značný vliv na pozdější spolupráci s demokratickými zeměmi v boji proti komunismu.

Neutralitou chtěl Salazar udržet mír ve vlastní zemi a vyhnout se válečným obětem. Nechtěl být spojován s žádnou z válčících zemí a proto i v Portugalsku těžený wolfram, důležitý při výrobě zbraní, dodával oběma znepřáteleným stranám a zdůrazňoval tímto způsobem svoji nenáklonnost k jedné či druhé straně konfliktu. Ani po obsazení Timoru japonskými vojsky se Portugalsko nevzdalo neutrality a s Japonskem nepřerušil diplomatické styky. Po porážkách německé armády na východní frontě a ústupu z území Sovětského svazu, přistoupil ke spolupráci se spojenci. V roce 1943 uzavřel smlouvu s Velkou Británií o využití přístavů a letišť na Azorských ostrovech vojenskými silami. Následující rok podepsalo Portugalsko podobnou dohodu se Spojenými státy. Jednání o těchto smlouvách nebyla jednoduchá, jak dokládají depeše z velvyslanectví zainteresovaných zemí. Konzervativní Salazar nebyl zastáncem unáhlených

rozhodnutí, ale jeho realistický pohled na vývoj druhé světové války ho nakonec přiměl k podpisu smluv. Tím se stal velice cenným partnerem spojenců ve válce proti Německu.

Závěrem lze říci, že role Portugalska v bezpečnostní politice USA a Evropy byla od podepsání smluv o základnách na Azorských ostrovech v roce 1943 a 1944 velice významná. Uzavřením smluv o využití Azorských ostrovů se přiklonil ke spojencům, neutralitu Portugalska však zachoval. Toto rozhodnutí přispělo k porážce Německa. Letecké a námořní základny významně pomohly spojeneckým armádám k přesunu válečného materiálu a techniky. Tímto krokem neutrální Portugalsko přispělo k míru v Evropě a pro Spojené státy se stalo velice významným partnerem se svými strategickými ostrovy.

Důvody k přistoupení ke spolupráci se spojenci hrály historické vazby na Velkou Británii a její tlak, aby Salazar vyšel požadavkům vstříc. Další příčinou byl neúspěch německé armády na východní frontě. Po těžkých ztrátách a ústupu z území Sovětského svazu se Salazar domníval, že Hitler nebude schopen překročit k odplatě.

Úloha Portugalska v bezpečnostní politice Evropy a Spojených států však po skončení druhé světové války neztratila na významu. Rozpínavost a mocenské ambice Sovětského svazu na evropský prostor a sílící komunistické hnutí v evropských zemích, přinutilo západní demokracie jednat o krocích vedoucích ke společné obraně. Výsledkem byl vznik Západní unie a následující rok založení NATO. Právě Severoatlantická aliance sehrála významnou roli v obraně proti Stalinovu totalitnímu režimu.

Spoluprací si Portugalsko zajistilo přízeň Spojených států a Velké Británie. Spojenectvím s USA si Salazarův režim upevnil své postavení na vnitropolitické scéně. Spojené státy, přestože prováděly protikoloniální politiku, za umožnění přístupu na Azory, uznávaly portugalské koloniální Impérium i po druhé světové válce. Vstupem do NATO potvrdilo Portugalsko svou příslušnost k západním hodnotám a ochotě se postavit spolu s ostatními západními demokraciemi proti komunismu. Členství v obranné alianci umožnilo Salazarovu režimu čerpat finanční a vojenskou pomoc. Tato podpora umožnila zároveň zachovat portugalské koloniální panství déle, než kolonie jiných evropských zemí.

Ovládnutí východní a části střední Evropy a strach z další expanze Sovětského svazu nutila demokratické státy k vytvoření obranné aliance. Portugalsko představovalo pro USA a

Evropu velice důležitý článek v zajištění bezpečnosti. Salazarův režim se neshodoval s hodnotami západních demokracií. Jeho autoritativní režim neumožňoval pluralitu názoru, potlačoval opozici, lidská práva, svobodu slova, v parlamentu si držela většinu jedna strana spojená se Salazarem. Tyto skutečnosti byly v rozporu s demokratickými hodnotami západních států. Spojené státy samy sebe prezentovaly ostatním jako příkladnou demokratickou zemi, ale strach z dalšího šíření vlivu totalitního režimu v SSSR, tak i přes kritické posuzování Salazarova autoritativního režimu nakonec rozhodly o začlenění do NATO. Geostrategická vojenská měřítko dostala přednost před politickými.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Edice dokumentů

Foreign Relations of the United States (FRUS), Vol. II., 1941, Europe, Washington D.C., Government Printing Office, 1959.

Foreign Relations of the United States (FRUS), Vol. II., 1943, Europe, Washington D.C., Government Printing Office, 1964.

Foreign Relations of the United States (FRUS), Vol. IV., 1944, Europe, Washington D.C., Government Printing Office, 1966.

Foreign Relations of the United States (FRUS), Vol. V., 1946, The British of Commonwealth, Western and Central Europe, Washington D.C., Government Printing Office, 1969.

Odborná literatura

CROLLEN, Luc, *Portugal, The U.S. And Nato*: Leuven, Leuven University Press, 1973.

FIDLER, J., – MAREŠ, Petr, *Dějiny NATO*, Praha, Paseka, 1997.

FOX, Ralph, *Portugal Now*: London, Lawrence and Wishart, 1937.

FRYER, Petr, *Salazarovo Portugalsko*: Praha, Nakladatelství politické literatury, 1965.

HOOK, Steven – SPANIER, John, *American Foreign Policy Since World War II*, Washington D.C., CQ Press, 2004.

KLÍMA, Jan, *Salazar tichý diktátor*: Praha, Aleš Skřivan ml., 2005.

KLÍMA, Jan, *Dekolonizace portugalské koloniální říše*, Hradec Králové, Gaudeamus, 2000.

KLÍMA, Jan, *Dějiny Portugalska*: Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

KENNAN, George, *Memoirs 1925-1950*, Boston, Little Brown, 1967.

LEWIS, Paul, *Latin Fascist Elites: The Mussolini, Franco, and Salazar Regimes*: Westport, CT, Praeger, 2002.

LUNDESTAD, Geir, *The United States and Western Europe since 1945 : from "Empire" by invitation to transatlantic drift*, Oxford, Oxford University Press, 2003.

MENESES, Filipe, *Salazar : A Political Biography*, Enigma Books 2009.

NOWELL, Charles E., *A History of Portugal*: Princeton, Van Nostrand, 1958.

POWASKI, Ronald, *Toward an Entangling Alliance: American Isolationism, Internationalism, and Europe, 1901-1950*: New York, Greenwood Publishing Group, 1991.

STRMISKA, M., – CHYTILEK, R., *Portugalsko*, 2005, In: STRMISKA, M., a kol., *Politické strany moderní Evropy*, Praha: Portal.

TINDALL, George – SHI, David, *USA*, Praha, Lidové noviny, 1994.

TRUMAN, Harry, *Memoirs: Years of Trial and Hope*, New York, Doubleday, 1956.

Články

Africa Today, *More American Bases in Portugal: At What Price?*, Vol. 15, No. 6, (Dec., 1968 - Jan., 1969), s. 4.

SANFEY, Michael, *On Salazar and Salazarism*, in: *Studies: An Irish Quarterly Review*, Vol. 92, No. 368, 2003, 405–411.

Internetové zdroje

NATO, *What is NATO?*, Brusel 2015, dostupné z: <<http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>> [cit. 21. 7. 2015].

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, *'The Brussels Treaty' Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence*, 1948, dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17072.htm?selectedLocale=en#top, 21. 1. 2015.> [cit. 22. 7. 2015].

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, *The North Atlantic Treaty*, Washington D.C. 1949, dostupné z:

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en,%2021.1.%202015> [cit. 24. 7. 2015].

RESTAD, Hilde, *U.S. foreign policy traditions, Multilateralism vs. unilateralism since 1776*, Oslo 2010, The Norwegian Institute for Defence Studies, dostupné z: <<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/12601/DSS0310.pdf>> [cit. 23. 1. 2015].

THE 801ST ENGINEER AVIATION BATTALION, *The Azores - Mission accomplished*, dostupné z: <<http://www.skydozer.com/Thirtydays.html>> [cit. 17. 3. 2015].

U.S. DEPARTMENT OF STATE OFFICE of the HISTORIAN, MILESTONES: 1784–1800, Washington's Farewell Address, 1796, dostupné z: <<https://history.state.gov/milestones/1784-1800/washington-farewell>> [10.1.2015].

VYKOUPILOVÁ, L., *Ecce Homo - Antonio Salazar de Oliveira*, Český rozhlas Brno 2009, dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/578471> [cit. 14. 5. 2015].

Diplomová práce

CURRY, James, *Portugal and Her Islands: A Study in Strategic Location*, Diplomová práce, University of Montana, 1977.

9. SEZNAM ZKRATEK

UN	Uniao Nacional (Národní svaz)
ANP	Accao Nacional Popular (Národní lidová akce) (přejmenovaná UN)
MUNAF	Movimento de Unidade Nacional Antifascista (Movement of National Antifascist Unity)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantický pakt)
PVDE	Polícia de Vigilância e de Defesa do Estado (Dozorčí policie a obrana státu)
PIDE	Polícia Internacional e de Defesa do Estado (Mezinárodní policie a obrana státu)
RAF	Royal Air Force (Královské letectvo)
USAAF	United States Army Air Force (vojenské letectvo USA)
WU	Western Union (Západní unie)

10. PŘÍLOHY

Příloha 1.

TABLE IX

U.S. Economic Aid and Military Assistance Post War Relief Period (1946-1948)
(In millions of U.S. dollars)

	Economic Assistance			Military Aid			Total Economic and Military Assistance		
	Loans	Grants	Total	Credit, Ass.	Grants	Total	Loans	Grants	Total
Belgium	162.3	1.1	163.4	—	—	—	162.3	1.1	163.4
Denmark	21.0	—	21.0	—	—	—	21.0	—	21.0
Greece	111.3	413.9	525.2	—	198.4	198.4 ^{oo}	111.3	612.3	723.6
Netherlands	236.3	1.9	238.2	—	—	—	236.3	1.9	238.2
Norway	74.2	0.8	75.0	—	—	—	74.2	0.8	75.0
Portugal	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Spain	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Turkey	44.5	—	44.5	—	68.8	68.8 ^{oo}	44.5	68.8	113.3
Italy	309.6	961.7	1,271.3	—	—	—	309.6	961.7	1,271.3
Europe total ^o	7,055.5	3,390.3	10,445.8	—	—	—	7,055.5	3,390.3	10,445.8

^{oo} The Military assistance program for Greece and Turkey includes the special aid to Greece and Turkey under the Truman Doctrine.
^o The total for Europe does not include the Greek and Turkish figures but comprehends aid given to other European states, such as Great Britain and France.

Source: *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations*.
 July, 1, 1945 – Juni 30, 1965.
 Special Report prepared for the House Foreign Affairs committee (Washington, D.C.: USGPO).

132

¹³² CROLLEN, 1973, s. 91.

Příloha 2.

TABEL X

U.S. Overseas Loans and Grants during the Marshall Plan Period 1949-1952
(In millions of U.S. dollars)

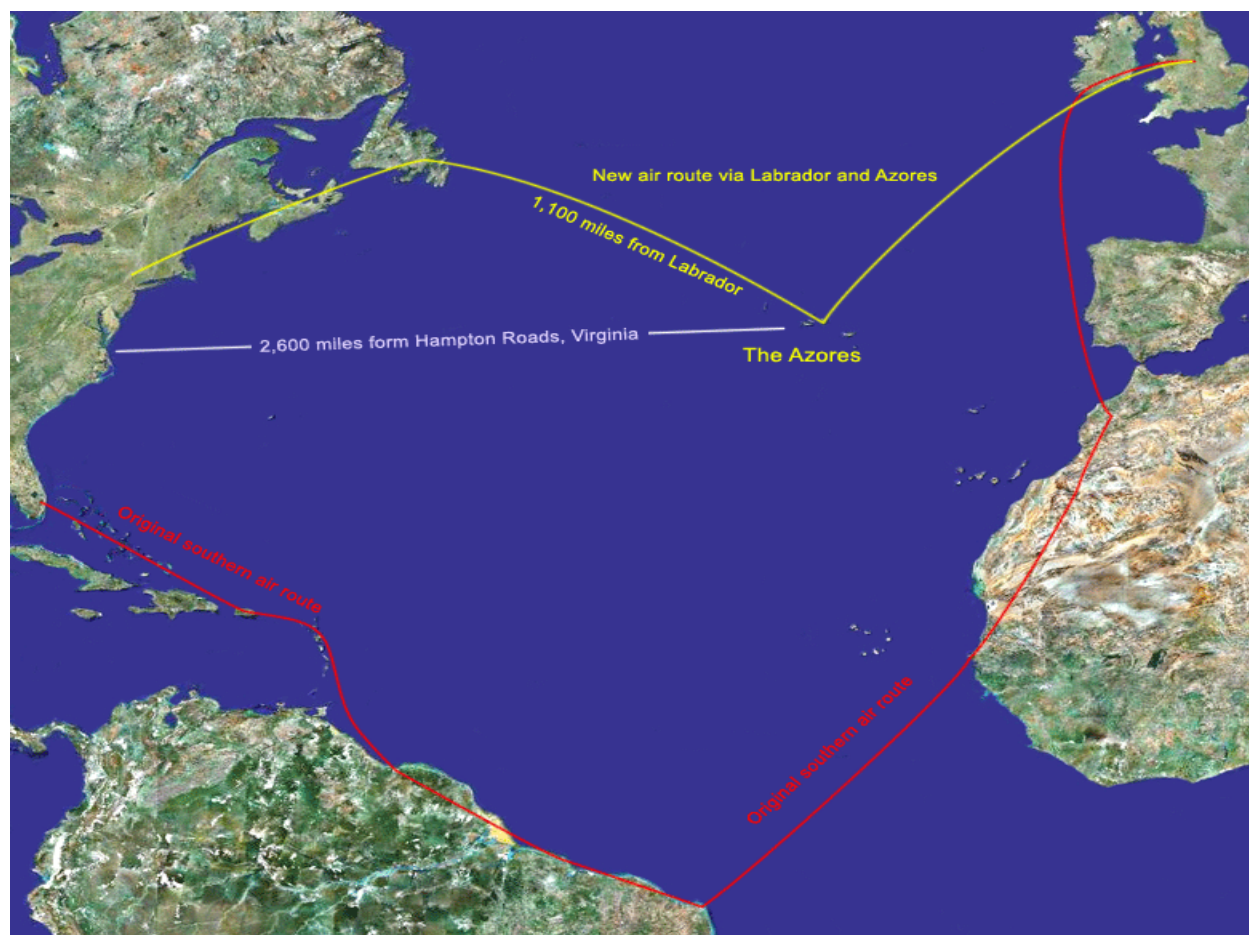
	Economic Aid			Military Assistance			Total Economic Aid and Military Assistance		
	Loans	Grants	Total	Credit. Ass.	Grants	Total	Loans	Grants	Total
Belgium	75.5	491.3	566.8	—	174.1	174.1	75.5	665.4	740.9
Denmark	33.3	239.7	273.0	—	73.7	73.7	33.3	313.4	346.7
Greece	—	733.4	733.4	—	323.5	323.5	—	1,056.9	1,056.9
Netherlands	149.5	832.6	982.1	—	139.5	139.5	149.5	972.1	1,121.6
Norway	39.2	216.1	255.3	—	99.4	99.4	39.2	315.5	354.7
Portugal	36.1	15.1	51.2	—	10.6	10.6	36.1	25.7	61.8
Spain	52.7	0.1	52.8	—	—	—	52.7	0.1	52.8
Turkey	85.0	140.1	225.1	—	235.9	235.9	85.0	376.0	461.0
Italy	99.1	1,421.3	1,520.4	—	169.6	169.6	99.1	1,509.9	1,690.0

Source: *U.S. Overseas Loans and Grants, op. cit.*

133

¹³³ CROLLEN, 1973, s. 93.

Příloha 3. Mapa



Mapka leteckého spojení ¹³⁴

Přiložená mapka znázorňuje letecké dopravní cesty mezi Evropou a Spojenými státy přes Atlantický oceán. Červenou barvou označená trasa *Original southern air route*, po které se létalo do roku 1944, kdy došlo ke smlouvě o využití leteckých základen na Azorských ostrovech. Nová trasa *New air route via Labrador and Azores* je vyznačena žlutou barvou.

¹³⁴ The 801st Engineer Aviation *Battalion*, *The Azores - Mission accomplished*, dostupné z: <<http://www.skydozer.com/Thirtydays.html>> [cit. 17.3. 2015].